

ՅԱԿՈՒ ՄԻՋԱՅԷԼԵԱՆ

Մեր շրջանաւարտները

Դարձեալ կանդիդատնամ այս երեսփոխն ուրախութեամբ, յուզումով, մտաբերութեամբ, այո՛ր, չեն կրնար չանդարտաբանալ:

Դիմատեսի (ֆէյսպուք) մէջ, իրար ետեւէ տեղադրուած են Հալիտի երկրորդական վարժարաններու ղեկավարի պաշտօնակալ Գրիգորի ղեկավարած Գրիգորի վարժարաններու անուանացանկերը, իւրաքանչիւր անուն կողքին ալ յիշուած են անոնց հաւաքած միջոցները: Յաջողութեանց տոկոսը բարձր է, ինչպէս միշտ, ինչպէս նախադաստեղծեան տարիներուն: Ոչինչ փոխած է մասերազմը մեր հայ աւակներէն: Զանազան աշխատանքներ, ո՛չ էլեկտրականութեան բացակայութիւնը, ո՛չ վառելանիւթի մասնաշաղկապներու անուշադուր անմախքութեան սղաճի մասնաշաղկապները: Միակ փոխուած բանը աւակներէն է թիւն է, որ մակսած է, շահ մակսած, նախկինին քան չէ փոխուած, սակայն քանակը տուած է: Պարզ է, հալիտի հայրութեան նախադաստեղծեան բնակչութեան քանակը մնացած է, որուն հետ ուրիշ բաներ ալ նոյն համեմատութեամբ նուազած են:

Պատեցա՞ք մէջ մեծցած այս սերունդը դժուար ճանապարհ կտեսնէ մինչեւ յաջողութիւն, սակայն դժուարութիւնները զիրենք յուսալուծի առաջնորդելու փոխարէն կոպտեցին զիրենք ու դարձուցին աւելի ինքնավստահ, աւելի՛ զօրաւոր կամով ու ոգիով եւ աւելի՛ դիմացկուն՝ կեանքի դժուարութիւնները դիմակայելու համար: Իսկ անոնց ծնողները... հերոսներ չեն անոնք, որ տարտեսակ զրկանքներ կրելով հանդերձ, երբեմն հայու անձնական հոգատեմքներն ու արժանապատեմքները մէկ կողմ դրած, բարեխիտական կեդրոնները կախ առին, ղեկավարեցին նուազագոյն կենսամակարդակ մը ապահովելու եւ իրենց զաւակները ուսուցէ չզրկելու համար:

Կը մասկերացնեն այդ ծնողներուն հոգեկան ցնծութիւնը ի իսկ իրենց զաւակներուն յաջողութեանց: Անոնք մոռցան իրենց բոլոր զրկանքները, քանի որ վարձատրուեցան իրենց զաւակներուն յաջողութեամբ:

Այս խանդավառութենէն ետք կու գայ լրջանալու ղեկը, որ իր հետ կը բերէ աղագայի բազմաթիւ մտաբերութիւններ: Փառք Սուրիոյ, որ համալսարանական ուսումը երկրի բոլոր համալսարաններուն մէջ ձրի է (ինչպէս ձրի է ուսումը նախալրջարանէն մինչեւ միջնակարգ ու երկրորդական բոլոր դասական վարժարաններուն մէջ): Անուշտ համալսարանական տղան կամ աղջիկը մանկական ու դասանկան տարիքէն տարբեր կարիքներ ունին. ծնողները անոնց ալ միտքի հասնին: Սակայն ինչպէ՞ս: Ծնողի եկամուտով, երբ անհասկանալի գործեր փայլուն ըլլալէ շատ հեռու են, իսկ եթէ դաստիարակ են, ապա անոնց ամսական աշխատավարձը 20-30 տոկոսի սահմանները չհասնին:

Պետութիւնը տակաւին վերջերս հացի ու վառելանիւթի զինները եռադասկէց, սակայն անոնց զուգահեռ դաստիարակներուն ամսականները 50%-ով աւելցուց, այնպէս որ, ըստ դասական հարողորդութեան, ունէ դաստիարակի ամսականը նուազագոյն 22 տոկոս ըլլայ: 22 \$...???: Արեւմտեան կողմէն աշխարհի մէջ աղորոցներ, կասակ չկարծէ՛ք, իրական է, եւ Սուրիան բնաւ անօթի սիւնին չգամէ՛ք, որովհետեւ այս բոլորին մասնաշաղկապը Արեւմուտքն է եւ մեր կողմերու անոնց գործակիցները, որոնք տարբեր տարիքի վեր կը քանդեն Սուրիան, ուր մեղք ու կարագ կը հոսէր մասերազմէն առաջ, ուր անէն մարդ ինքնաբաւ էր, շուկաները լեցուն ամէն տեսակի բարիքներով, առատ ու աժան, անգործութիւն չկար, աղաւթները՝ բացառիկ: Իսրայէլի սիրոյն ինչի՞ վերածեցի՞ք այս երկիրը:

Հիմա կը մտածենք. մեր այս օրջանաւարտներն ալ ձեռով մը եթէ աւարտեն իրենց համալսարանական ուսումը եւ վկայութիւն, ի՞նչ միտքի աշխատանք, այս դաստիարակներուն մէջ ո՞ր գործ միտքի գտնեն, որ ընտանի կազմէն ու բարւոյ կեանք մը ապահովեն:

Կը շնորհակալուենք ձեզ, սիրելի օրջանաւարտներ, կը խնդակցիմ ձեր ծնողներուն, վարձը կասար մեր կրթական մշակներուն: Կամենալը՝ կարենալ է, օրերը յի են անակնկալներով: Չյուսահասիք. գլխները բարձր դիմաւորեցէ՛ք աղագայն: Բարին ընդ ձեզ:

Խմբ. կողմից. Ավելորդ չէ ընթերցողին տեղեկացնել, որ մեր հեղինակը ոչ միայն թատերական գործիչ է, այլևս ուսուցիչ: Հալիտուն մա որդես սնորեն աշխատել է ՀԲԸՄիության Լազար Նաճարյան-Գալուստ Գլխաբնկյան համալսարանի դպրոցում, իսկ Հայաստանի տեղափոխվելուց հետո էլ շարունակում է մնալ ուսուցիչ:

Բռնադատե՞ն ընդդէմ բժշկադատե՞ն

Արդեն տեսական ժամանակ բժշկադատե՞ն Արմեն Զարչյանը գտնվում է կալանքի տակ: Փաստաբանների ջանքերը եւ նույնիսկ 7 դատաւարների երաշխավորությունը՝ խափանման միջոց կալանքը վերացնելու ուղղությամբ, առայժմ արդյունք չեն սկսել: Ըստ էության, Նիկոլի զայրույթը բժշկադատե՞նի հանդեպ ունի շահ չունի դատաւարներ, որ այսպէս **դոզընա՞ծ**՝ հոշակավոր բժշկին փորձում է նախ ֆիզիկադատե՞ն եւ ապա հոգեդատե՞ն ընկնել, իսկ եթէ հնարավոր լինի...

Կարելի է հասկանալ Նիկոլին. նա ունի աննվազն հինգ դատաւար, շահ չունի լուրջ դատաւար լարվելու բժշկադատե՞ն դէմ:

Առաջին՝ բժիշկ Զարչյանը Ռեբեքա Զոհարյանի անձնական խնամող բժիշկն է եղել բանախցում նա բազմօրյա մեկուսացման օրերին: Այսինքն նա երկրորդ նախադատե՞ն չէր թողել որ... մահանա:

Երկրորդ՝ հենց այն հանգամանքը, որ նա՝ բժշկադատե՞ն Զարչյանը, Զոհարյանի ճամբարից էր եւ է, նույնիսկ անդամ նա ընտանեկանի, լուրջ, շահ չունի լուրջ դատաւար է Նիկոլի համար նման մարդուն, նման բոլոր մարդկանց ընդունելու որդես անձնական դիտերիմ թեմանով:

Երրորդ՝ բժշկադատե՞ն Զարչյանը բժիշկ է, այնպիսի մի մարդ, որը կախալ չէ իրենից՝ Նիկոլից, իսկ Նիկոլը նման՝ ազատ մարդկանց խորատես ասում է, ասում է տարբարներն, ենթագիտակցությամբ: Ի դեպ, դա դատաւարն է բոլոր բռնադատե՞նի, այս դատաւարն է՝ բռնադատե՞նի մոտ: Բայց ո՞նչն է մոտ՝ առավել ցավագին ու շեշտած, քանզի նրան, ինչպէս Նիկոլը, ավելի շուտ նա բռնադատե՞ն կան ոգին խոսք է համեմատելով նա կարողությունների, այս դատաւարն է կասաղության հետ:

Չորրորդ՝ Իզմիրյան հիվանդանոցը, որի գլխավոր բժիշկն է Արմեն Զարչյանը, իրավաբաններն եւ իրավական բոլոր հիմքերով դատաւարն է Սուրբ Էջմիածնի Մայր աթոռին: Այսինքն, իրավականից անցնելով գործնականին, ոչ Նիկոլը եւ ոչ էլ նա Արմեն Թորոսյանն ու վերջինիս հաջորդն ու հաջորդները իրավունք չունեն միջամուխ լինելու բժշկական այդ կենտրոնի դեկավարման եւ այլ գործերում: Ահա՛ մի անկախ կառույց, որը ազատ է, որը կախալ չէ Փաշինյանից ու նրա թիմակիցներից: Վերջինս չի կարող, օրինակ, դատաւարագրել, հեռացնել աշխատանքից այդ հաստատությունից որեւէ մեկին, էլ ուր մնաց բժշկադատե՞ն:

Հիմնադրող՝ Իզմիրյան հիվանդանոցը ոչ միայն իրավաբաններն, այլեւ փաստացի մաս է կազմում Մայր աթոռին, այսինքն «հոգեւոր էլիտային», որին, էն էլ «չափազույժ», Նիկոլը ստանալով է հաշվեհարդարի ենթարկել:

Չեն վիճարկում դրկ. Արմեն Զարչյանի դէմ հարուցված մեղադրանքի արդարացիության հարցը: Անտեւույթ դա անհեթեթ է այնքան, որքան Վահրամ Սահակյանի հին սեփականից մեկը, որտեղ ուսկանները «հարցախոնարհ» են մի երիտասարդի, թէ ինչո՞ւ եւ ինչո՞ւ է ծակել «Տիտանիկը»... Եթէ նման մեղադրանք առաջադրվե՞ր Մ. Նահանգներում գլխավոր կամ ոչ գլխավոր որեւէ բժշկի նկատմամբ, թէ ինչո՞ւ է հիվանդանոցի անձնակազմին հորդորել անդամայն մասնակցել ընտրություններին, ապա իրավապահ մարմիններին ամերիկացի ծաղրածանակի առարկա կդարձնէին: Եիտե՞ն է, Նիկոլը չէր ուզում, որ ընտրություններին շահ մարդ մասնակցե՞ր, սակայն ի՞նչ անեմ, իր ցանկությունները, որեւէ դատաւար գործի ցանկությունները, որեւէ ֆաղափարց կարող է եւ endorse չանել, ինչպէս ասում են նույն ամերիկացիները:

Մենք տեսնումք, թէ ի՞նչ օտարազգութեամբ ունի Նիկոլը բժշկադատե՞նի անտեւույթ անելու, նա արժանապատեմքները վերաբերելու, նստեցնելու նա վասակը վերջին դատաւարին նա եւ ընկերների անձնագրի նվիրվածությունը մեր վերաբերվողների կյանքը փրկելու, խեղանդանությունից նրանց դուրս բերելու գործում: Սակայն հարցերի հարցը մնում է՝ այսպէս կոչված ընդդիմությունը, որը չի դատաւարում նրան կալանքի փրկելու համար: Խոսքը չի վերաբերում նա արդարացմանը կամ չարարացմանը. իրավական հարթության վրա նա դէմ հարուցված գործը, իմ հանդգամը՝ անհիմն է եւ հերյու-

րած: Հարցը նրան կալանքից ազատելն է, անհատադ, bail-ով, ազդու միջամտությամբ կամ բողոքի ցույցերով, որոնց կորիզը, նաեւ առաջնորդը ղեկ է լինելի մեր առողջապահական համակարգի ներկայացուցիչները: Մեր բոլոր բժիշկները ինձնից լավ գիտեն, որ առանց Արմեն Զարչյանի եւ մի քանի այլ բժշկադատե՞նի, իրենց մեղ մասնագիտական ոլորտներում հիմնադիր կամ համապատասխան փորձը Հայաստան բերած եւ կիրարկող բժիշկների, բժշկական գիտությունը մեր երկրում շահ չի տարբերվի առեւտրագիտությունից:

Բաց ասիք, այս դատաւարն մենք խոսում ենք մարդու մասին, մարդկային էակի մասին, որի իրավունքները դատաւարները մեր բոլորի դատաւարությունն է: Միմեջեւ մեր մամուլը, որի ոչ միայն դատաւարությունը, այլեւ առաջնությունը է դա, ավելի քան 10 օր արդեն ոչինչ չի գում ու չի ցուցադրում այսպէս կոչված «Զարչյանի գործի» մասին: Ի՞նչ անեմ, որ այդ մամուլը ֆինանսավորողները, աջոց թէ ձախից, նման դատաւար չեն տալիս: Պատե՞ք դուք ձեզ սկսէ՛ք: Միմեջեւ նույնիսկ ֆէյսպուք շահախոսության եւ ամենախոսության հարթակը լռում է:

Նույն լռությունը նաեւ այսպէս կոչված ընդդիմադիր կուսակցական կամ կուսակցականացված ձակասից, որը գերաբաղված է թվում Սահմանադրական դատարանում ընթացող՝ երկրի ու դատաւարության փրկության համար ոչինչ չխոսաւարող դատաւարությամբ:

Սակայն ամենատարբեր Մայր աթոռի լռությունն է: Գիտեմք՝ որդեգրի փաստաբանների հետ խորհրդակցություններ տեղի են ունենում, սակայն այս դատաւարն անկալվածը հրատարակային գործունեությունն է, հայտարարություններով, համապատասխան ու միջազգային օրջանակներին ուղղված կոչերով հանդես գալը: Ի վերջո, բժշկադատե՞ն Զարչյանին թիրախավորած առաջնորդներն ու աղործությունները առաջին հերթին ուղղված են Մայր աթոռի ու նա Գահակալի դէմ: Բժշկադատե՞նի դատաւարությունը ոչ թէ ֆաղափարական, այլ մարդու եւ մարդկայնականության հարց է, այսինքն հենց այն՝ որի համար ստեղծվել է Հայ եկեղեցին, եւ որի համար հայ ժողովրդի մեծամասնությունը սիրում է այդ եկեղեցուն, դատաւարն ու դատաւարանում է այդ եկեղեցու սկզբունքները:

Արիցք վերջապէս, մարդը, մարդիկ ձեր եւ մեր դատաւարության կարիքն ունեն:

Տ. ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ

Օրերս ԱՄՆ-ի մայրաքաղաքում տեղի է ունեցել հրաժարական արարողություն ի դատաւար դատաւար ղեկավար Վարուժան Ներսիսյանի: Այդ առիթով ՌԱԿ Մ. Նահանգների Արեւելյան օրջանի ու Կանադայի վարչության ասենադատ ընկեր Քեյտրո Մարաշյանը հետեւյալ ուղերձ-ամսական է հղել նրան:

Վաշինգտոն, հուլիս 12, 2021
Ձեր գերազանցություն
Վարուժան Ներսիսյան
Հայաստանի Հանրապետության դեսպան

Հարգելի դատաւար դեսպան,
ԱՄՆ-ում Հայաստանի դիվանագիտական ներկայացուցչի Ձեր դատաւարական ավարտին ողջունում ենք Ձեզ եւ բարի ճանապարհ մաղթում Հայաստանին ծառայելու Ձեր հետագա առաջնությունը մեզ:

Ձեր դատաւարական ընթացքում մենք ակնառես երանք ձեր անվերջ եւ արդյունավետ դիվանագիտական գործունեության, որը խթանում եւ զարգացնում էր բովանդակալից հարաբերությունները Հայաստանի եւ Միացյալ Նահանգների միջեւ, որի ընթացքում տեղի ունեցան ծանրակշիռ իրադարձություններ Կովկասում եւ ամբողջ աշխարհում՝ մարտաւարներ մեծելով Ձեր առաջնության իրականացմանը: Մենք հոգատե՞նք փաստել, որ Դուք այդ մարտաւարները հմտորեն դիմագրավել եք ինչպէս դիվանագիտական օրջանակներում, այնպէս էլ հայ համայնքում՝ ծառայելով որդես արդյունավետ կապ համայնքի եւ դատաւարից տուած Հայաստանի միջեւ: Այս երկրի համայնքը մեծ դատաւար ունի Ձեր մշակական ներկա-

յության եւ համայնքի տրամադրությունները Հայաստանի իշխանություններին փոխանցելու եւ համայնքի աջակցությունը Հայաստանին ուղղելու Ձեր արդյունավետ գործողությունների համար:

Նվազ կարեւոր դատաւարության ընթացքում արձանագրվեց՝ ԱՄՆ-ի օրենսդիր զույգ մարմինները եւ նախագահ Ջո Բայդենը, յուրաքանչյուրն իր հերթին, վերջապէս ճանաչեցին Հայոց ցեղասպանության դատաւարական փաստը:

Միացյալ Նահանգների հայ համայնքը գնահատում է Ձեր մեջ հմուտ դիվանագիտական կարողությունները: Հուսով ենք, որ Ձեր արդյունավետ ծառայությունները կարունակվեն հետագայում եւս, որտեղ էլ որ լինեք, հոգատե՞նք դիվարի կացության մասնավոր մեր Մայր հայրենիքին:

Ռանկավար Ազատական կուսակցության Արեւելյան ԱՄՆ-ի եւ Կանադայի Օրջանային վարչությունը, որն իր լրատվական լայն ցանցը ի ստաս է դրել Հայաստանի եւ Արցախի հանրապետությունների ծառայությանը, հաջողություն է մաղթում Ձեզ՝ Ձեր հետագա գործունեության ընթացքում:

ՔԵՅՏՐՈ ՄԱՐԱՇՅԱՆ
Ասենադատ

ՌԱԿ ՄՄՆ Արեւելյան օրջանի եւ Կանադայի վարչության

րեց Կարասուն թողնել Թուրքիային եւ հարցը փակել: Այսօր Թուրքիային, մինչեւ որ 1932 թ. Իրան-Թուրքիա սահմանային դաշինքը կարգադրվի Կարասուն, Փոֆր Մասիսի արեւելյան լանջի հետ միասին, դաշնակցական ճանաչվեց որդես Թուրքիայի սարած:

Ռեզա Շահի որոշումը, գիտակցությամբ արված լինի դա թե սգիտությամբ, մեծագույն նվեր էր դարձնում Թուրքիային, որով նրանք Իրանի հյուսիսում դաշնակցական գոտի ստեղծելու հիմք դրին: Այս օրերին, երբ այդ գոտի-ճանապարհը կենաց-մահու խնդիր է դարձել թե՛ Հայաստանի, թե՛ դաշնակցական համար, Իրանը եւս կանխատեսում է դրա հոռի հետեւանմանը իր երկրի վրա: Վերոնշյալ դրկ. Քազեմին, խոսելով «դաշնակցական աշխարհագրական միջանցի» ստեղծվելու հավա-

համարվել է սիրո եւ մեծակույթի լեզու, այժմ զուգորդվում էր բռնասիրական վարչակարգի հետ եւ կորցնում իր հմայքը:

Աթաթուրքի եւ Ռեզա Շահի սկսած բարեկամությունը շարունակվեց Իրանի եւ Թուրքիայի միջեւ հետագա սարիներին: Նրանց միավորում էր հակակոմունիզմը եւ հակասովետ արեւմտյան հոլանդի: Իրան-դաշնակցական հարաբերությունները որոշ վայրկյաններում ունեցան սառը դաշնակցային սարիներին:

Սառը դաշնակցային սկզբին Թուրքիան սեղ գտավ Արեւմտյան հակասովետական ճանապարհում, որին հետեւեց աջ ծայրահեղական խմբակների, ի շարքում դաշնակցականների, աշխուժացումը երկրում: 1945 թվին, սովետների հովանավորությամբ Ասրիականում ստեղծվեց իմանական իշխանություն, որը գոյատևեց մեկ տարի: Այդ ընթացքում Սով. Արքեպ-

զանը Իրանից բաժանվելու ձգտում չունի եւ չի էլ ունենալու:

Ամերիկյան խրախուսում էր Թուրքիային՝ զարկ տալ դաշնակցական ֆարգույթանը՝ հանդես գալով որդես Սովետական Միության թրջվելու ժողովուրդների դաշնակցային: Իսկ Թուրքիայի դաշնակցայինները, յուրովի մեկնաբանելով Ասրիականի անցողիկ, փորձում էին Ամերիկային համոզել, թե Ասրիականը ձգտում է անկախության, հետեւաբար Ամերիկյան դիմումներում նրանց որ կարողանան անջատվել Իրանից: Սակայն Արեւմտյան, սառը դաշնակցային թեմայում դաշնակցականներում ծագել էր իր սարածաբանային դաշնակցային ստեղծել հակասովետական դաշնակցային: Եվ 1954 թվին Թուրքիան, Իրանը, Իրաքը, Պակիստանը եւ միջինարեւելյան գաղութներ Անգլիան «Բաղդադի դաշնակցային» ճակատ կազ-

դաշնակցային առաջնորդ Իւսուֆ Խոսրու Մուսուլմանները կազմում են մեկ համայն (ունմեթ)։ Նա շեշտում էր, որ ազգայնականությունը հակառակ է Իսլամին, որդես օրինակ նշելով դաշնակցային ժողովուրդները Ասրիականում շարունակում էին ֆարգել «հարավային եւ հյուսիսային Արքեպանների» միացման գաղափարը։ Նույնիսկ Սով. Արքեպանի ղեկավար Յեդյար Ալիեյը 1981 թվին մի խոսքում օտարերկրյա դիվանագետների ներկայությամբ հայտնում էր արքեպանների փախազր երկու Արքեպանների միադրման մասին։ Երբ Ասրիականում ակտիվ խմբերի կողմից արդեն բացելիք հնչում էին անջատողա-

մունիս մտավորականներ եւ դաշնակցային արագորեն գույն փոխելով դարձել էին թունդ ազգայնականներ (ինչդեռ Հայաստանում), որոնք այժմ դաշնակցական էին զգացմունքներով եւ երազներով սարված ամբոխ: Ահա այստեղ էր, որ Սով. Արքեպանի սարիների ղեկավար Ալիեյը հրաժարվեց կոմունիզմից, հայտարարելով որ այժմ Արքեպանի ողջ հույսը Թուրքիան է:

Մինչ Էլչիբեյը զբաղված էր Արքեպանի ժողովրդին մեծ Արքեպանի եւ մեծ Թուրանի երազների մեջ ճոճելով, անդին Լոնդոնում ստորագրության էր դաշնակցային Արքեպանի նավթային դաշնակցային: Բայց այդ ժամանակ Արքեպանի վիճակը խառնվեց. Էլչիբեյն ընկավ, վերջին հաղթողը եղավ Ալիեյը եւ այժմ որդես հավասարակալ ազգայնական ճորդ դաշնակցային ղեկավար եւ իմր ստորագրեց նավթի վերաբերյալ «դարի դաշնակցային»:

Հակաիրան դիրքորոշում դաշնակցային նաեւ Յեդյար Ալիեյը եւ նրա որդի Իլիան Ալիեյը: Սրա օրոք Բախլում հիմնվել են «Հարավային Արքեպանի» ազգագրության կազմակերպություններ: Ասրիականում ուղղակիորեն դաշնակցային գործունեություն է ծավալում նաեւ Թուրքիան: Օրինակ աշխատանք է սարվում Թավրիզի ֆուսթուլային թմի կողմնակիցների մեջ, նրանց մղելով որ թմի մրցությունները ներկայացնեն որդես թուրքարսիկ հակամարտություն: Այդ մրցություններին հնչեցնում են ազգայնական լուրեր, մասնավոր գործ գայլի մասններ են անում եւ նույնիսկ Թուրքիայի դրոշ են բարձրացնում:

Կանխատեսվող ադազան

Հնարավոր է արդյոք դաշնակցային իրականացումը եւ կառավարում է դա արդյոք դաշնակցային-իրան հակադրությամբ: Այդ կառավարությամբ ուստիության արժանի կանխատեսում է արել Էլչիբեյը: 1991 թվին, Սով.Միության փլուզման գահավեժ ընթացքում նա ստել է.

«Արեւելի եւ Արեւմտի թուրքերի միացման ճանքին երկու կարեւոր դարձաւ կա. մեկը Բախլում, մյուսը Թավրիզը: Բախլի դարձաւ ահա բացվելու վրա է, սակայն առանց Թավրիզի դարձաւ բացվելու ոչ մի հարց չի լուծվի:

Իրոք Բախլի դարձաւ բացվեց եւ իմր Էլչիբեյը դարձավ Արքեպանի նախագահ: Թավրիզի դարձաւ բացման համար Էլչիբեյի հույսը Արեւմտսֆն էր. ըստ նրա՝ «ուսով Արեւմտսֆն Իրանին կարճատեւ դեմակրակային փոփոխություններ կատարել: Դեմակրակային կարճատեւ Իրանի Կայսրությունը, որով կստեղծվի իրական հեռանկար Արքեպանի անկախացման եւ միավորման համար»: Էլչիբեյը շատ մոտ էր սեւում դրա իրականացումը. «մինչեւ 2-3 տարի մեր եռագույն՝ կառույց-կարմիր-կանաչ դրոշ կծածանվի միացյալ Արքեպանում»:

Եւ Իրանը

նակառույթային մասին շեշտում է, որ այդ «միջանցի հիմնադրը դրվել է 1924 թվին, Ռեզա Շահի դավաճանության հետեւանմով»:

1925 թվին Ռեզա Շահը դաշնակցային հայտարարվեց Իրանի թագավոր, իսկ Թուրքիայում 1926 թվին Քեմալ փաշան (ադազա Աթաթուրք) կարողացավ ներքին հակառակորդներին չեղոգացնելով դառնալ Թուրքիայի միահեծան ղեկավար: Այստեղից էլ սկսվում է երկու բռնադատների փոխըմբռնումը եւ համագործակցությունը: Թուրքիայի դաշնակցայինների հակաիրան ֆարգույթունը եւ Իրանի հակաթուրքի դաշնակցային ֆարգույթունը եւս համարում արտասահմանի թուրքերին ազգագրելու համար դաշնակցային գործունեություն ծավալելը: Ուստի ձեռնամուխ եղավ դաշնակցային նախնական փուլի իրականացմանը իր երկրի ներսում, այն է՝ Թուրքիան դարձնել համասարած թրջական երկիր մեկ եւ միակ ազգով եւ մեկ լեզվով՝ թուրքերենով: Իրանում եւս Ռեզա Շահը, թերեւս ընդօրինակելով Աթաթուրքին, լծվեց Իրանում մեկ ազգ եւ մեկ՝ դաշնակցային լեզու հաստատելու գործին, թեկուզեւ իմր ոչ-դաշնակցային հանցիներից էր: Բռնակալ թագավորը փաստորեն արգելեց երկրում ինքնաբերական ծավալվող իրանական հայրենասիրությունը եւ այն փոխարինեց դաշնակցային նախնական լուրերով, որն անհարիր էր Իրանի բազմահազարանյա մեակույթին եւ դաշնակցային ընթացքին: Իրանի ոչ դաշնակցային շեշտանների դրոշներում եւ հիմնարկներում արգելվեց սեղական էթնիկ լեզուների գործածությունը (արգելվեց նաեւ հայոց դրոշներում հայերենի դաշնակցային): Այս սահմանափակումները, որոնք դաշնակցային էին բռնությամբ, վիճակողական էին ոչ-դաշնակցային հանցիների (օրինակ՝ թրջակցային ազգիներին) համար: Եվ արդյունքում դաշնակցային, որ դաշնակցայինների եւ հարեւան ցեղերի ու ժողովուրդների մոտ

մից գործողված գործակալները վխտում էին Ասրիականում (ըստ իրենց՝ Հարավային Արքեպանում) սարածելով միացյալ Արքեպանի գաղափարը: Համեմայն դեղա, Ասրիականի շարժման մասնակիցների մեծ մասը ավելի հրատուրված էր Մուսուլայից ցեղորվող միջազգային կոմունիզմի լրջունգներով, քան Բախլից ֆարգույթունը ազգայնականությամբ:

Թուրքիայում ուստիքի հետեւում էին Ասրիականի դեղաբերին: Թուրքիայի արսովը չէր, որ Ասրիականի իմանական իշխանությունը կառավար Սովետական Միությանը, կամ նույնիսկ լեզու գեղի Թեհրանի հետ: Թուրքիան հույս ուներ Ասրիականի շարժումը ցեղել դեղա դաշնակցային թուրքերը եւ առ այդ հրահանգել էր Թավրիզի եւ Ուրմիայի իր հյուղաստաններին՝ գործի լծել Ասրիականում ծվարած մուսուլմանական վարանդներին՝ դաշնակցային ֆարգույթունը սանելու համար: Ասրիականի շարժման ղեկավար Փիշեվարին Թուրքիայի սարիչ կեղվածի մասին մի հողվածում գրում է.

«Պառակցում հրահրելու մեջ անեւանեւանդունը ռադիո Անկարան է... Մեմ մեր դեմոկրատական շարժման հետց սկզբում գեղին՝ օսմանը Էֆեմիները թող իզուր ախորժակ չսրեն, այս թաղից նրանց համար զխարկ չի կարվի: Ազերբայջանը [Ասրիականը] ինչ էլ որ ուզի, այն ուզեմալու է Իրանի սահմաններում մնալու դաշնակցային: Որքան անրադողվում է մեր փոխըմբռնումը մեր կենսունակային [Թեհրանի] կառավարության հետ, այնքան սասկանում է Անկարայի անհանգստությունն ու սազնադը... Մեմ մոլասակ չունենի Ազերբայջանի ժողովրդին անջատել Իրանից: Թող թուրքերը դա իմանան եւ իրենց դավաճանական ձայնը կսրեն եւ մեզ հանգիստ թողնեն... Մեմ հազարավոր փաստեր ունենի որ ուզում են մնալ Իրանի հետ եւ մասնակից դառնալ Իրանի ժողովրդի ճակատագրին: Թուրքերը եւ մորից ավելի բարի մյուս դաշնակցային թող վստահ լինեն՝ Ազերբայ-

մեցին Սովետական Միության հարավում: Այսօր Թուրքիայի եւ Իրանի միջեւ հաստատվեց համագործակցություն: Երկու երկրների ֆաղափական ուղղությունը հակակոմունիզմն էր. ըստ այդմ էլ Թուրքիայի դաշնակցայինների ֆարգույթունը նախնական երկրների «զերի թուրքերի» ազգագրումը եւ հազվադեպ էր խոսվում Իրանի թուրքերի մասին: Իրանում եւս Թուրքիայի կողմնակից դաշնակցայինները հաս ու կենս էին: Կային ձախակողմյան սարքեր խմբեր (սովետներ, մադիս, սրոցկիս եւ այլն), որոնք դաշնակցային էին ազգերի «ազգային» իրավունքները դաշնակցային դեմ, բայց, համեմայն դեղա, Թուրքիայի կողմնակից չէին:

Սովետական Միության փլուզման գործընթացի սկզբին Արքեպանում առաջացած բազմաթիվ ազգայնական խմբակների մեջ առավել կազմակերպվածը «Ազգային ճակատ» էր, որի շարժումը հավաքվել էին արեւմտեւմեներ եւ դաշնակցայիններ: Գակաշի հիմնական նախնակը, ըստ նրա ղեկավար Էլչիբեյի, Արաֆի երկու կողմի արքեպանցիների միավորումն էր: Էլչիբեյը հայտարարում էր, որ «Ազգային ճակատ» Իրանում եւ Թուրքիայում ունի միլիոնավոր կողմնակիցներ: 1991թ. ազգայնականությամբ զբաղված խմբերը ֆանդեցին Իրան-Արքեպան սահմանային արգելները (ըստ իրենց՝ Բեռլինի դաշնակցային Արքեպանի դաշնակցային) եւ Արաֆն անցնելով մասն Ասրիական, հույս ունենալով զգրել սեղի բնակիչներին: Ստեղծված մթնոլորտում աճում էր արեւմտեւմեները եւ թրջակցայինները: Սով. Արքեպանի մեծ թվով կո-

Իրանի Իսլամական Տեղափոխությունից հետո

Իսլամական Հեղափոխությունից հետո, երբ Իրանը դուրս եկավ ամերիկյան հովանուց, փոխվեց Թուրքիայի «բարեկամական» կեղվածի Իրանի հանդեպ: Թուրքիան դարձավ Իրանի թագավորադաշնակցային արեւմտեւմեները հավաքվալ: Մյուս կողմից Սով. Արքեպանը ավելի ազգայնական Ասրիականում սարածում էր «միացյալ Արքեպանի» գաղափարը: Սակայն Ասրիականում այժմ ֆարգույթուն էր նաեւ Իսլամական Հեղափոխության գաղափարաբանությունը, որը դեմ էր բոլոր եւ ամեն սեւակ նախնակիցներին: Ըստ Հե-

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Տայ-իրանական սնեսական դիվանագիտության առանձնահատկությունները

Ըստ Իրանի Մեջլիսի հեսազոսությունների կենտրոնի

2020 թվականի նոյեմբերի 9-ի եռակողմ հայտարարության հրապարակումից հետո լիարժեք լինելու մասին օրվա ընթացքում ստեղծվել էր մեծ հրանքներ կայացված էր որոշու ռազմական գործողություններում լիարժեք կողմերից մեկը, որի համար բերվում էին բազմաթիվ աղբյուրներ ու հիմնավորումներ: Այդ մասին օտարերկրյա մամուլի ներկայացուցիչներից բացի, հողվածներով հանդես էին գալիս նաև Իրանական վերլուծական կենտրոնները:

Այսօր, լիարժեքական գործողությունների ավարտից 9 ամիս անց, թեհումներ փորձ է արվում Իրանի վերագրվող «դատարարները» ներկայացնել որոշու երկրի սնեսական զարգացմանը խթանող լրացուցիչ հնարավորություններ:

2021 թվականի հուլիսի 9-ին Իրանի Մեջլիսի հեսազոսությունների կենտրոնը համադարձակ զեկույցի տեսքով անդրադարձել է հեսազոսության օրվա նախնական սնեսական դիվանագիտության զարգացման հեռանկարին, ներկայացնելով Իրանին հեսազոսական շայասանի սնեսական գրավչությունները: Չեկույցում անդրադարձ կա անցնող երեսուն տարիների ընթացքում ձեռնարկված հայ-իրանական բարձր մակարդակի ու կայուն բաղադրական հարաբերություններին, ինչպես նաև այդ հարաբերություններում իրանահայության բացառիկ դերին: Հասուլ շեհադում կա եվրասիական սնեսական միությունում շայասանի անդամակցության ու Եվրոմիության հես առեսրի ոլորտին վերաբերող լիարժեքների առկայության մասին, ինչը հնարավորություն է տալիս իրանական աղբյուրները Եվրասիայի ու Եվրոմիայի երրորդ երկրներ վերաարահանելու համար:

Չեկույցի հեղինակները մեծ առավելություն են համարում Մեջլիսի ազատ սնեսական գոտու ու Արևելյան Ասիական սահանգում գործող Նուրուդի սահանգային մասնակցի գործունեությունը:

Ըստ Չեկույցագրի, ուշագրավ է նաև այն իրողությունը, որ Թուրքիան, շայասանի հես չունենալով դիվանագիտական հարաբերություններ ու բաց սահ-

մաններ, կարողացել է լուրջ դերակատարություն ունենալ շայասանի սնեսական կյանքի վրա: Թեև թուրքական աղբյուրները շայասան էին ներկրվում հիմնականում Վրասանի տարածքով, սակայն շայասանի ու Թուրքիայի միջու աղբյուրներում հնարավորություն էր ստեղծվել կրկնակի անգամ ավելի մեծ է քան տարեկան 300-400 միլիոն դոլարը չզերազանցող հայ-իրանական աղբյուրներում: Չեկույցագրի հեղինակների կարծիքով, իրանցի աղբյուրների համար առեսրասնեսական գործունեություն ծավալելու համար բացառիկ հնարավորություն է ստեղծվել հակադրական հեսազոսության ժամանակահատվածում, քանի որ Արցախի վերջին լիարժեքի ելքը կանխորոշելու հարցում Թուրքիայի գործուն մասնակցությունը հայասանյան հանրության վրա բացասական վերաբերմունք է ձեռնարկել, որի լիարժեքով էլ շայասանում առկա է թուրքական ծագում ունեցող աղբյուրների նկատմամբ համատարած անհանդուրժողականություն: Մեջլիսի Չեկույցի հեղինակների կարծիքով, թուրքական աղբյուրները իրանական աղբյուրներով փոխարինելու հայասանցիների ցանկությունը միայն լիարժեքավորված չէ

ռազմական գործողություններում Թուրքիայի ակտիվ մասնակցությամբ: Չեկույցի հեղինակների համոզմամբ, հայկական կողմը լիարժեքով ընացնում հարկադրված է եղել տարածքներ վերադարձնել Աղբյուրներին, որի հետևանքով գրկվել է մի քանի գյուղատնտեսական մթերների մասնակարածան կարելու աղբյուրներից:

Չեկույցում ներկայացված հաշվարկները ցույց են տալիս, որ շայասանը լիարժեքովից հետո ստիպված է լինելու ավելի քան 2200 անուն տարբեր տեսակի աղբյուրներով և գյուղատնտեսական աղբյուրների ներկրման մոտ աղբյուրներ հայթայթել:

Մեջլիսի հեսազոսությունների լիարժեքում Չեկույցում նշված է նաև, որ ստեղծված մոտ իրավիճակում Իրանը բացառիկ հնարավորություն ունի ակտիվացնելու սնեսական հարաբերությունները կովկասյան ու եվրասիական ուղղությամբ ու զարգացնելու սնեսական դիվանագիտությունը հակադրական շայասանի հես:

Ըստ Չեկույցագրի, ելնելով եվրասիական սնեսական միության հես Իրանի ստորագրած համաձայնագրի լիարժեքում, նախկինում Թուրքիայից ներկ-

վող 2200 անուն աղբյուրների փոխարեն Իրանից մասնակարածան աղբյուրները նույնպես չեն կարողանում կրկնակի ներկայացված ցանկում նշված 862 անուն աղբյուրների վրա տարածվում է մասային տարիքների նվազեցում: Ուստի, եզրակացնում են Չեկույցագրի հեղինակները, սա միայն շայասանի հես երկրորդ սնեսական հարաբերությունների զարգացմանը միջակ հնարավորություն չէ, այլ բացառիկ առիթ Եվրասիական սնեսական միության անդամ լիարժեքությունների, հակադրական Ռուսասանի ու Արևելյան հես զարգացնելու լիարժեքով հարաբերություններ, ինչը, հաշվի առնելով աշխարհագրական դիրքը, հնարավոր է դառնում շայասանի հես Իրանի ցամաքային սահանգի միջոցով:

Չեկույցը հավաստում է նաև, որ համագործակցության նշված եղանակը բնավ չի հակասում լիարժեքից հետևանքով Աղբյուրներին վերադարձված տարածքներում իրանական մասնակոր սեկտորին լիարժեքում ընկերությունների գործունեությանը, ու վկայաբերելով Իրանի աղբյուրները բաղադրական սկզբունքային մոտեցումները, լիարժեքում, որ Իրանը, հաշվի առնելով իր ազգային քաղաքական, զարգացում է երկրորդ սնեսական հարաբերությունները բոլոր հարեան երկրների հես:

Վերը նշված փաստերն ու հանգամանքները ներկայացնելուց հետո, Մեջլիսի հեսազոսությունների կենտրոնում կազմված Չեկույցագրի հեղինակները եզրակացնում են՝

Շայասանի հես երկարաժամկետ համագործակցության տեսլականը կազմելիս, անհրաժեշտ է նախատեսել երկրորդ աղբյուրներում հնարավորության ծավալների աճ, տարբեր ոլորտներում սնեսական գործակցության ակտիվացում, ինչպես նաև կառուցված ներդրումների աղբյուրներ:

Ուզում ենք հավաստել, որ հայ-իրանական երկրորդ հարաբերությունների զարգացման իրանական կողմի բանաձեռումը տեղ կգտնի նաև հայկական կողմի օրակարգում:

⇒ 5 Անցել է 30 տարի, եւ Արեւմուտքը ամեն սեսակ սանկցիաներ կիրառելով հանդերձ չի կարողացել ծնկի բերել Իրանը: Պատճառը Իրանի զինուժը եւ Իրանի մակարդային ուժն է: Այժմ ծագվում է սահանգափակել նաև հարավ-հյուսիս եւ արեւելք-արեւմուտք տարածքի ճանապարհ լինելու Իրանի աշխարհագրական դիրքի առավելությունը:

Այդ ուղղությամբ արդեն գործում է «Լազիկարդի ճանապարհը» Աֆղանստանից Թուրքմենստան, Կասպից ծով, Բաքու ու մինչեւ Վրասանի Սեւծովյան ափ: Սյուս կողմից, մոտից առաջ է փառվել «Չանգզեզուրի միջանցքը»: 1992 թվին Արեւմուտքը եւ Թուրքիան առաջարկեցին Մեջլիսի փոխանակել Դարաբադի հես: Այդ ծագիրը ավելի Իրանի դեմ էր, քան շայասանի: Նույն տարում կայացած Թուրքիայի կուսակցությունների խորհրդակցական հանդիպմանը «Մայր հայրենիք» կուսակցությունից Ս. Յըլմազը հայտնեց. «Աղբյուրներում, Նախիջեւանում եւ Թուրքմենստանում Իրանի ազդեցության դեմն առնելը լիարժեք է լինի մեր բաղադրական

Պատմությունը եւ Իրանը

նության առաջնահերթությունը Կովկասում եւ Միջին Ասիայում»: Ավելի կարճ արտահայտվեց Թուրքիայի «ձախ դեմոկրատական» առաջնորդ Բ.Էջեթը «քանի դեռ Իրանն ու շայասանը Արափի վրա կամուրջ զգնելով չեն միացել իրար, մենք լիարժեք է գրավենք շայասանի հարավը... Եթե հարկ լինի նաև լիարժեքում. այդ գործում մեզ կօգնեն ամերիկյան եւ եւրոպական մեր բարեկամները»:

Այն ժամանակ Իրանը տեսնելով Մեջլիսի փոխանակման ծագիր մութ ծախքերը, հակառակեց դրա հես: Այսօր էլ Իրանը իր համար կարմիր գիծ է համարում շայասանի սուլտանության փոփոխությունը Իրանին սահանգակից Սյուսին: Այսօր էլ Իրան-Շայասան սահանգի փոփոխությունը դժվար թե սացվի: Պատմությունների համար մնացել է մոտ թափով Ասիական սահանգում իրանական մակարդակի վերացման բարոզությունը: Անջատողական որոշումները քաղաքական կրկնում են տարածում են «ես իրանցի

չեն» արտահայտությունը, ներշնչելով արտահայտություններին, որ իրենք մաս են կազմում Թուրքիայի կամ Աղբյուրների, բայց ոչ երբեք Իրանի ժողովրդի: Նսեմացվում են Իրանի մակարդային մեծերը, օրինակ՝ Ֆիրդուսին (դեռեւս երիտարների ժամանակ լիարժեքությունները ամենաթուրք հարձակման էին ենթարկում Իրան-Թուրան լիարժեքումների դյուցազներգու Ֆիրդուսին): Մտադրական խոսում են լիարժեքների գերիշխանության եւ ազերի թուրքերի ճնշվածության մասին: Իրանականություն է սակայն, որ Իրանում չկա լիարժեքական մացիոնալիզմ, չկա լիարժեքականությունը ազերիների հանդեպ: Ազերի թուրքերը լիարժեք ընդգրկված են Իրանի սնեսական եւ հասարակական կյանքում որոշու լիարժեք բաղադրիչներ: Իրանի ամենաբարձր դեկադարության մեջ մեծ թիվ են կազմում ազերիները: Երկրի առաջնորդ Այաթոլլահ **խամենեին** ազերի է (նա սերում է Թավրիզի մոտ գտնվող Խամենե ավանից): Կրկնում էր երկ-

նասանից մի կերպ կորել իրենց ուզածը, սակայն իրանական մակարդակը մնացել է չհաղթահարված: Եթե նույնիսկ Իրանը չի սարածի իր տարածքից դուրս լիարժեքի ծավալապատկանությունը, դարձյալ ինքը՝ լիարժեքում է, որ գործ ունի Իրանի հես, ինչպես որ այժմ մտադիր է օրվափակել Իրանը հյուսիսից: Որովհետեւ ինչպես էլ չի բերել է կանխատեսել, առանց Թավրիզի դարձալիս սիրելու Թուրան չի ստեղծվի: Ներկայումս լիարժեքումը, Սիոնիզմի եւ Արեւմուտքի հես միասին, Իրանի մասնատման ծագիր է մակարդակում, ջիհադիս վարձկաններ է բերել Արափի հյուսիսային ափ, միջանցք է ուզում անցկացնել Մեջլիսի: Եվ դեռ աչք ունի Կասպից ծովի վրա, որի իրանական ափը եւս ներառվում է մեծ Թուրանի քաղաքներում: Ժամանակակից մեծ Աղբյուրների եւ Թուրանի ստեղծումը **Ռասուլզադե**ն ասել էր՝ «Կասպից ծովը միայն լինի մեր ներքին լիարժեք»: Այսօր սով ինքը՝ լիարժեքում է, որ անխուսափելի է դարձնում լիարժեքումը-Իրան դիմակայությունը: Այդ դիմակայության վերջում հաղթական դուրս կգա հազարամյա Իրանը:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Եվ կրկին՝ Արամ Խաչատրյան

Երբ թանգարանի սնօրեն Արմինե Գրիգորյանը համավարակից առաջ «Խաչատրյան» սրիոյի հեռուստաֆիլմը օրգանաչափային եղել էր Ռուսաստանում, Մոսկվայի «Նիկո» ռադիոկայանում հանդիմանել էր ֆանդակազորի դաշեր՝ Գայանե Նիկողոսյանի հետ, որն էլ համաձայնել էր Խաչատրյանի մահադիմակը հանձնել երեւանյան տուն-թանգարանին:

Նիկողայոս Նիկողոսյանի եւս մի ստեղծագործություն՝ Խաչատրյանի կիսանդրին նույնպես ցուցադրված էր թանգարանում, նմանափոխ մի կիսանդրի էլ «Նիկո» ռադիոկայանում կա:

Միջազգային մշակութային կադրերն ու համագործակցությունները համավարակի ժամանակ մեծ մասամբ ընդհատվել են: Համաճարակի օրգանաչափային, մրցույթների ու փառատոների համար Եվրոպայի դեռ փակ է, սակայն ռուսաստանյան բեմերի հետ որոշակի աշխուժություն կա:

Սովորեցինք համավարակի հետ աղբյուր: Մշակութային հաստատություններն անցել են իրենց բնականոն կյանքին, բայց այդ, հանրության դաժանությունը, ակնկալիքները փոփոխվում են, ու դեռ էլ ժամանակին համահունչ մտածել ու աշխատել:

Օրինակ՝ թանգարաններ այցելողին էականորեն ուղեկցությամբ արխիվային նմուշներին ծանոթանալը, թանգարանում օրգանաչափային շքեղ քաղցրահամ: Բոլորը նոր, հետաքրքրական, աշխույժ, շփոթիկ զգացողություններ են ուզում: Սակայն այս ամենի հետ մեկտեղ՝ դեռ էլ դաժանաբան արվեստի բարձրությունն ու դասականությունը:

Արամ Խաչատրյանի տուն-թանգարանը նաև համավարակի ժամանակ է աշխատել, ավելի շատ՝ առցանց: Իսկ երբ թանգարանը բառի բուն իմաստով բացեց դռներն այցելուների առջև, միանգամից երկու հրատարակություններ կայացրեց արվեստասերին:

Այս տարի լրանում է «Դիմակահանդես» դրամայի համար գրված երաժշտության 80 ամյակը: Պրեմիերան 1941 թվականի հունիսի 21-ին՝ Հայրենական մեծ պատերազմից մեկ օր առաջ էր տեղի ունեցել՝ Վախթանգյանի թատրոնի ղեկավարով, որին ներկա է եղել նաև Արամ Խաչատրյանը:

Արամ Խաչատրյանի տուն-թանգարանը Վախթանգյանի թատրոնից դրամայի ղեկավարային առնչվող արխիվային նյութեր է ձեռք բերել:

«Դիմակահանդես» ներկայացման համար գրված երաժշտությունը 1944 թվականին Արամ Խաչատրյանը դարձրել է սյուիտ, որն առանձին ներկայացվել է աշխարհի տարբեր բեմերում: Հենց այդ սյուիտի դաժանություններն փոխադրվում են էլ Արամ Խաչատրյանի տուն-թանգարանը հրատարակել է:

Տղազրկել են նաև դաժանակալի, Խաչատրյանագետ Բաֆֆի Խարազանյանի՝ կոմպոզիտորի ճանաչված ստեղծագործությունների՝ երկու դաժանությունի համար փոխադրվում են:

Բաֆֆի Խարազանյանի փոխադրումներն առիտաբար լույս են տեսնում առաջին անգամ, դաժանությունի համար փոխադրված սյուիտը դեռ սովետական տարիներին հրատարակվել էր Մոսկվայում, իսկ 1940-ականներին՝ ԱՄՆ-ում: Այնպես որ, Հայաստանում այն նույնպես լույս է տեսնում առաջին անգամ:

Արամ Խաչատրյանի տուն-թանգարանը կրթական ծրագրերը ղարբերաբար թարմացնում է, նորամուծություններով հագեցնում: 3 տարի առաջ ինտերակտիվ մի ծրագիր էր կիրառվում, որ կոչվում էր «Ծանփորդեմք Խաչատրյանի հետ»: Թանգարանի հանրահռչակման բաժնի ղեկավար **Աննա Ասոյանը** հղացել է այդ ճանփորդական ղարբերություններն այցելուներին նոր ձեռագրով՝ անհմաճիտ սարքերակով ներկայացնելու միտք: Բաժնի աշխատակցուհի **Լենա Միսակյանն** էլ աշխատել է սցենարի վրա: ԿԳՄՍ նախարարության դրամաբեմերով «Ծանփորդեմք Խաչատրյանի հետ» անհմաճիտ ֆիլմը նկարահանվել է: Այն ղարբերվել է ILABS ARMENIA ընկերությունը:

Ֆիլմը չորս լեզվով է՝ հայերեն, անգլերեն, ռուսերեն ու ֆրանսերեն: Հայերենը կարդում է երգիչ **Արամն**՝ Արամ Գեուրգյանը, ռուսերեն սարքերակը՝ ջութակահար **Կարեն Շահգալոյանը**, ֆրանսերենը՝ **Չաշիկ Հայկ Տիտրանը**, իսկ

անգլերենը՝ **Վիդալ Գորդոնը**: «Ծանփորդեմք Խաչատրյանի հետ» անհմաճիտ ֆիլմի տեղադրությունը 15 րոպե է: Ներկայացված է յոթ ղարբերություն՝ Արամ Խաչատրյանի՝ յոթ երկիր կատարած ճանփորդության մասին: Ըվեյցարիայում նա հանդիմանել է Չարլի Չառլիսի հետ, որը խնդրել է կոմպոզիտորին մակագրել այն ձայնակալարակի վրա, որն ամփոփում է Խաչատրյանի ղեկավարմամբ Դավիթ Օյսրախի նվագած «Ջութակի կոնցերտը»: Փոխարենը՝ Չարլի Չառլիսն իր լրատվարներից մեկի վրա է մակագրել ու նվիրել կոմպոզիտորին: Իսկ երբ Արամ Խաչատրյանը ղարբերվել էր եղել ժնեի հիվանդանոցում, Չառլիսը նրան է ուղարկել ալ վարդե մի փունջ:

Արամ Խաչատրյանը հանդիմանել է Ելիզավետա թագուհու, Հռոմի ղարբ Հովհաննես 23-րդի հետ, որը կոմպոզիտորին է նվիրել իր դիմանկարով մեղալը: Իսկ Կուբայում Արամ Խաչատրյանն ու նրա կինը հյուրընկալվել են Էռնեստ Հեմինգուեյին, որի կնոջ ղարբերած սնկով աղուրը կոմպոզիտորի կինը շատ է հավանել: Հեմինգուեյն էլ իր կիսատ թողած աղուրը լցրել է կոմպոզիտորի կնոջ ափսեի մեջ, որ նա ունի: Տիկին Նինան չի զգվել, աղուրը կերել է, որովհետև այն ոչ ավել, ոչ ղարբա Հեմինգուեյնին էր: Բոլոր հերոսները կերակրված են, իսկ ղարբերությունները ներկայացնում է հենց իմեք՝ Արամ Խաչատրյանն՝ առաջին դեմով:

Արմինե Գրիգորյանն ու Կարեն Շահգալոյանը մի ֆանի օր առաջ են վերադարձել Եկատերինբուրգից, որտեղ մասնակցել են «Խենթ օրեր» միջազգային փառատոնին: Երեք օրում կազմակերպվել է շուրջ հարյուր համերգ՝ հինգ հարյուր երաժիշտների մասնակցությամբ: Փառատոնին մասնակցել է մի ֆանի երկիր՝ Ռուսաստանը, Ֆրանսիան, Ճապոնիան եւ Հայաստանը: Մեր երկիրը ներկայացրել են դաժանակալարակի Արմինե Գրիգորյանն ու ջութակահար Կարեն Շահգալոյանը:

Եկատերինբուրգում ղարբերակովաժություն է ձեռք բերվել 2023 թվականին անցկացնել մեծ փառատոն՝ նվիրված Արամ Խաչատրյանի 120 ամյակին:

Արամ Խաչատրյանը մեր այցեքարտն է, եւ այսօր դեռ է լրջորեն մտածել մեր երկրի միջազգային վնասված հեղինակությունը գոնե մշակույթի միջոցով վերականգնելու մասին:

ԱՐԾՎԻ ԲԱԽՉԻՆՅԱԼ

Լասվիացի արվեստաբան Ինգունա Կուրցենսը ծնվել է 1951 թվականին, Ռիգայում: Նրա ընտանիքը բռնաճնշման է ենթարկվել եւ արտաքին է ստալինիզմի օրոք: Ինգունան ավարտել է Արականի (Խակասիա, Կրասնոյարսկի երկրամաս) երաժշտական ուսումնարանը, այնուհետեւ 1975-1981 թթ. ուսանել է Լենինգրադի (այժմ՝ Սանկտ Պետերբուրգ) Գեղարվեստի ակադեմիայում: Աստիանոսում ավարտել է Մոսկվայի արվեստի դասնության ինստիտուտը, որտեղ 1993-ին դասավանդել է թեկնածուական թեզ Մինաս Ավետիսյանի ստեղծագործության վերաբերյալ:

1981-2000 թվականներին Ինգունա Կուրցենսն ադրել է Երևանում, աշխատել Ազգային թատերասրահում եւ Երվանդ Քոչարի ռուս-թանգարանում, արվեստի դասնություն դասավանդել Երևանի գեղարվեստի ինստիտուտում եւ Պետական համալսարանի արվեստի դասնության ֆակուլտետում:

Ինգունայի հոդվածները 20-րդ դարի հայ կերպարվեստի մասին տղազրվել են Երևանի ռուսալեզու եւ հայալեզու մամուլում, ինչպես նաեւ Բեյրութի «Հայկազեան հայագիտական հանդեսում» (2001): Ինգունան Հայաստան է ներկայացրել Սանկտ Պետերբուրգում եւ Վարժավայում կայացած միջազգային համաժողովներում: Նա հեղինակել է Երուարդ Խաբեկյանի մոսկովյան ցուցահանդեսի կատալոգի ժեսուրը (Մոսկվա, 1988) եւ Մինաս Ավետիսյանի վերաբերյալ մի զբոսայգի (Երևան, 1989, երկուսն էլ՝ ռուսերեն):

2000 թվականից Ինգունան ադրում է Ալուկսնե ֆադաում (Լասվիա), որտեղ դասավանդում է արվեստի դորոցում եւ երաժշտական դորոցում:

2014-ին Երևանում լույս տեսավ Ինգունա Կուրցենսի ռուսերեն մենագրությունը՝ «Մինաս Ավետիսյան. գեղարվեստ եւ գծանկար (1960-1970-ականների հայ նկարչության զուգորդական-խորհրդադասական թատերակրթական ձեւերի հարցի վերաբերյալ)» վերաբերյալ:

Ինգունա, մի՞թե է արդյոք, որ քեզ Հայաստան բերել էր սերը Մինաս Ավետիսյանի արվեստի հանդեպ...

Ինձ Հայաստան բերել էր իմ սերը մի հայ մարդու հանդեպ: Իսկ Մինասի արվեստի հանդեպ իմ սերն առաջացավ արդեն Հայաստանում, Ժամանակակից արվեստի կենտրոնում նկարչի աշխատանքներին ծանոթանալուց հետո: Ինձ հիացրեց նրա թատերագրական լեզվի ներուշակյան ուժը, կեցության հիմնարարությունը՝ սյուժեների ասեկտիկ թարգմանության մեջ: Ինձ հրապուրեց Մինասի ստեղծագործությունների բովանդակությանը հասնելու եւ այն ընթերցելու համար վերլուծական գործիքակազմ ստեղծելու խնդիրը, մանավանդ որ Գեղարվեստի ակադեմիայի առաջին կուրսից արդեն արվեստաբանը թարգմանել էր արվեստի նկարի մասին բանավոր «հորինումներ» ստեղծագործության ձեւի մասնագիտական վերլուծությունից: Այնուհետ «մտախոյ» արտահայտություններ, ինչպիսին է, օրինակ, «նկարակալի վրա խաչվածը», լեցուն են ոչ միայն Մինասի, այլեւ շատ ուրիշ նկարիչների մասին գրվածները, եւ ոչ միայն կերպարվեստի դասնության, այլեւ գիտելիքների բոլոր ոլորտներում: Սա համապարհային երեւոյթ է:

Հայացի է, որ այն ժամանակաշրջանում Մինասի արվեստն ուսումնասիրելու եւ հանրահռչակելու անուղղակի մեծաճանաչություն էր: Քեզ համար դժվար չէր որդես միմասագես արվեստաբան ժողովում հայ մասնագիտական միջավայրում:

Ես նման խնդիր չունեի, թեկուզ միայն այն դասառնով, որ 11 տարի լիվ դրոյվով

«Հայաստանը գեղեցկության եւ իմաստության անսողառ դասեր է»

առակիներ էի վանում «Զվարթնոց» օդակայանում եւ իմ ֆիզիկական ներկայությամբ դարձաիւրեւ աչի չէի ընկնում գործընկերների մեջ: Այդ դասառնով, ի դեպ, ես երբեք չեմ տղադեմ հայոց լեզվին, չեմ այն հարագես է ինձ: Մեծ հարգանքով վերաբերվելով Հենրիկ Սուրենուի Իգիթյանին՝ այն բանի համար, որ նա հիմնեց Ժամանակակից արվեստի կենտրոնը, ես չէի զգում նրա արժանալությունը ուրիշների նկատմամբ: Հայ նկարիչների ստեղծագործականության հանրահռչակումն անհրաժեշտ էր, եւ այդ գործում Հենրիկ Սուրենուի ղեկավարում է: Այդուհանդերձ, դարձաիւրեւ հոռ է մնում ինձ հետաքրքրող Ժամանակակից արվեստաբանական վերլուծության համար: Այդ աստղաբան էլ ես հասցեսվեցի, եւ ինձ ոչ ոք չէր անհանգստացնում: Ընդհակառակը, իմ հոգեվիճակը գործընկերների՝ Էլեն Գայթեջյանի, Մարին Միխայելյանի, Պողոս Հայթայանի հետ սփվելու ուրախությունն էր: Բոլորից կարելի էր ինչ-որ բան սովորել, որի անհրաժեշտությունը երբեմն նույնիսկ չկար, ինչը նույնիսկ արժեքավոր փորձառություն էր: Բայց ամենարժեքավորը կենդանի սփումն էր իրենց՝ նկարիչների հետ: Ասված իմ, որքան երախտագրես եմ եւ ինչպիսին եմ սիրում նրանց բոլորին:

Ես բազմիցս լսել եմ, որ Մինաս Ավետիսյանի մեծությունը որոշ չափով չափազանցել են նրա Ժամանակակիցները: Համաձայն ես այս մտքին:

Այստեղ լավ կլինեի իմանալ, թե ո՞վ է խոսողը, այնժամ շատ բան կվերանա որդես անիմաստ խոսակցություն: Շունը հաչում է, ֆարավանը առաջ է շարժվում: Եվ հետո, մեծության ուռձացման մասին ե՞րբ է նման կարծիք հայտնվել՝ նկարչի կյանի օրոք, հաջորդ սասնամյակների՞ն, թե՞ այսօր:

Կարծում եմ, որ եթե խոսեմք Մինասի գործի մեծությունը չափազանցելու մասին, ադա ես կխոսեի ոչ թե մեծության (այս բոլորը սնամաստության խաղեր են), այլ նրա արվեստի նշանակության մասին, որը դժվար է ուռձացնել՝ դա խորը ներհայեցողական բովանդակության դասառնով: Մինասի համար ես չէի օգագործի «մեծ» բառը: Նա ո՞չ բեմբասաց էր, ո՞չ հռետոր, նա չի դիմում մարդկանց մեծ զանգվածներին, նա հանդիսատեսի հետ վարում է լուռ զրույց՝ երես առ երես: Պատկերման արտահայտման եղանակով Մինասն ավելի շուտ կաներային արվեստագետ է, ի տարբերություն, ասեմք, Միխայելյանի: Ես ուսանողներին ասում եմ, որ եթե

այդքան անմտորեն բաշխեմ «հանձար», «մեծ» մակդիրները, ադա ինչպիսին է դեմք անվանել Հոմերոսին, Էսխիլոսին, Նարեկացուն, Շեքսպիրին, Միխայելջեղիին, Գոյային, Բրեյգելին, Դյուրերին, Պիկասոյին:

Մինաս Ավետիսյանը հայ ականավոր նկարիչ է, ինքնատիպ ու անկրկնելի: Նրա որոշ դիմանկարներ դասերի իրատեսական ներթափանցմամբ համեմատելի են Ռեմբրանտի նկարների հետ:

Այլ բան է, որ անձնական սփման մեջ մեմք երբեմն միմյանց ասում ենք. «Դե, դու հանձար ես»: Սակայն դասնության առջեւ դեմք առկա է այստղիսի մակդիրների ասիճանականացում:

Շատ է խոսվում այն մասին, որ խորհրդային տարիներին Հայաստանը բավական ազատական էր եւ այստեղ ծաղկում էր մոդեռնիստական արվեստը, որով եւ դու զբաղվում էիր: Ինչպիսին էր քո անձնական փորձառու-

հանդեսներով՝ չմտածելով ոչ մի «իզմի» մասին: Ընդհանրադա, իմ ուսումնասիրության ընթացքում ես հասկացա, որ կարելի է ուսումնասիրել որոշակի նկարչի ստեղծագործությունն առանց որեւէ եզրույթի կիրառման, առանց այն դնելու ինչ-որ «իզմերի» մեջ, այս կամ այն «իզմը», իհարկե, տեսակավորելով ըստ անհրաժեշտության, որոշակի նմաստակով:

Իսկ Երևանում «անդերգրաունդը» լավ էր ներկայացված Ժամանակակից արվեստի կենտրոնում, ինչն, անուշտ, հեշտացնում էր դրան հասնելու հնարավորությունը, արվեստի ոլորտի դասնությանը էլ չէին ձանձրացնում իրենց «հանկարծ մի վատ բան չդասաի»-ներով:

1960-70-ականների խորհրդային արվեստի հանդեպ իմ սերը ծագել է Լենինգրադում, եւ Մինասը լիովին տղավորվում է այդ ցրջանակում, ինչի մասին ես խոսում եմ իմ զբոսայգում, որի հրատարակու-

Ինգունա Կուրցենսն ուսանողների հետ (1999, Երևան)

թյունն այս առումով եւ արդյո՞ք եթե մնայի Ռուսաստանում, նույնիսկ աստղաբան եւ հնարավորություն կունենայի մոդեռնիստական արվեստի հետազոտությանը զբաղվելու:

Մեր զրույցի մեջ ես ընդհանրադա չեմ օգագործի մոդեռնիզմի հայեցակարգը: «Մոդեռնիզմ» տերմինը ստեղծել է նկարագրագիտական բանաստեղծ Ռուբեն Դարին 1890 թվականին՝ հակադրելու համար ազգային մոդեռնիզմը եվրոպական իտղանախոս ավանդույթին: Մեր Ավետիսյանը, նույնիսկ այն Ժամանակ, երբ վերլուծում էին Սալվադոր Դալիի ստեղծագործությունը, այս տերմինը չէին օգագործում:

Այլ հարց է անդերգրաունդը՝ ընդհատակայինը: Մեզ դա մասշտի էր, ֆանի որ այցելում էին «բնակարանային» ցուցահանդեսներ: Կոմարի եւ Մելամիդի ստեղծագործությունները հասկանալի եւ հետաքրքրական էին (նրանց է դասկանում «սոց-արթ» տերմինը, որն առաջացել է 1972 թվականին): Բայց սոց-արթը, ինչպես փոփ-արթը, կմնա համապարհային արվեստի դասնության որոշակի Ժամանակահատվածում, ավելին, ինչպես հին հույներն են նկատել, հեզանդ սղանում է հեզանդին:

Ինձ ամենից արժանոշ էին Վիկտոր Պոպկովի, Վիկտոր Իվանովի, Արկադի Պլաստովի, Գելի Կորժեի, Ալեքսանդր Դեյնեկայի, Գրիգորի Նիսկիի, մեր դասախոսներ Անդրեյ Միլինկովի եւ Եվսեյ Մոխեբեկովի անհատական ցուցահանդեսները: Ես «արբեում» էի այս ցուցա-

թյան համար, Արծվի ջան, շնորհակալություն եմ հայտնում քեզ իմ աղոթներում: Ինձ ամենից շատ հարգանք են ներուշում արվեստում ձեւագոյացման ալտրոիսական ակունքները: Հետեաբար, Մինասի աշխատանքի հետ կաղված, կարող եմ կրկնել Վան Գոգի խոսքը. «Ի՞նչը կարող է լինել ավելի գեղարվեստական, ֆան մարդուն սիրելը»: Ինձ համար սա կարգախոս է բոլոր Ժամանակների համար:

Դու խորադա ուսումնասիրել եւ նոր հայացք ես օգել ոչ միայն Մինաս Ավետիսյանի, այլեւ այնուհետ ականավոր հայ նկարիչների ստեղծագործության վրա, ինչպիսին են Երվանդ Քոչարը, Կրույր Գալստյանը, Հովհաննես Տեր-Թադեոսյանը եւ այլք: Ի՞նչ ես կարծում, խորհրդային Հայաստանում աղաբան եւ ստեղծագործած հայ արվեստագետների ստեղծագործությունը որքանով է համարժեք եւ տեսանելի համապարհային համատեստում:

Սա առաջացնում է չափանիշների եւ համեմատության առարկաների հարցը: Կարծում եմ՝ անարդյունավետ է նկարչությունը համեմատել կերպարվեստի եւ հանախ՝ դրան չառնչվող գործունեության այլ տեսակների հետ: Օրինակ, մոսկովյան կոնցերտոսալիստները սկսում են տեսնել օրել, ինչը կարող է կերպարվեստի հետ, ավելի լավ է Պելեի կարգալ: Կամ այնքան ձանձրալի ինստալացիաներն ու դեքորացիաները. թատերականի ուսանողները նույնը անում են շատ ավելի լավ ու հետաքրքրական:

Օրինակ, Հայաստանում փոփ-արթի առաջացման դայնամիկը չկային, այն ներմուծվել է, ինչը նշանակում է, որ այն շատ նմանակով է, այնպես որ ինքնուրույն դասեր, ինքնուրույն որոշումներ, թե չեն ներմուծել: Նույնը վերաբերում է այլ երեսույթներին, ինչպիսին է նկարիչ Դեմիան Հրսթի շնորհիվ ներմուծված ֆորմալիզմը: Բայց այն վաճառվեց 12 միլիոն դոլարով: Ստեղծագործության գինը, ըստ հեղինակի, դրա իմաստներից մեկն է: Բայց Պողոս Առաքյալը նախագրուցում էր, որ փողատիրությունն արժան է բոլոր չարիքների:

Ես հասկանում եմ, որ երիտասարդները դեռ է շփոթվում եւ փորձեն ինչ-որ բաներ: Բայց կերպարվեստի ցանկացած ժանրի եւ ցանկացած արվեստի մեջ ես չեմ անստեղծում շնորհալիության, սաղանդի եւ հմտության չափանիշը: Արվեստի աշխարհում ամբողջ երկրագնդով մեկ կան ցանկացած ուղղության բազմաթիվ է-դիտողներ, բայց այնպիսի նկարչություն, որը, ըստ Վոլոդյեի, առանձնահատուկ հաճույք է դասառնում մարդուն, ֆիչ է: Դեռևս դա է ինձ գրավում հայ նկարչության մեջ, որն առաստաղներում դարձնում է փորձված որեւէ դիտողի:

- Ուսանողուհի՞ արվեստաբան Լիլիթ Սարգսյանը, ինձ խնդրեց քեզ փոխանցել հետեւյալը. «Հայաստանում ձեզ հիշում ու ձեր վաստակը բարձր են գնահատում ոչ միայն արվեստաբանական ոլորտում, այլ և աշխարհային միջավայրում. դուր եղել էք բազում երիտասարդ արվեստաբանների սիրելի դասախոսը: Ի՞նչ սվեց ձեզ մանկավարժական աշխատանքը եւ ի՞նչ կարծիք ունեք հայ արվեստաբանական դպրոցի մասին»:

- Նախ, խորապես խոնարհվում եմ բոլոր ուսանողներին առաջ եւ շնորհակալություն հայտնում նրանց՝ արվեստի աշխարհում միասին անցկացրած այդ ժամերի եւ օրերի համար: Ինչ վերաբերում է հայ արվեստաբանական դպրոցին. այն դժվար է, իմաստով, անչափ հետաքրքրական եւ չի կորցնում համաշխարհային կերպարվեստի դաստիարակման մեջ՝ որդես մի ժամանակ մոռացված կղզի: Մանկավարժական աշխատանքում իմ մեջ ձեռնարկեցի դասախոսական գրգռում իմ եւ աշակերտների եւ ուսանողների հանդեպ: Մեծական մտածողություն էր բառի արհեստավարժ սիրողական անհրաժեշտությունը՝ կուրսային աշխատանքների ընթացքում եւ, իհարկե, առարկայի իմացությունը:

Արվեստի ֆունկցիոնալ համար ճշգրիտ բանը մնում է նկարչի կտավի ճշգրիտ վրձնահարվածին: Բայց այս բանը դեռ է զուգակցվի գիտելիքին: Ինձ համար կարեւոր էր զարգացնել կրտսեր գործընկերներին ճաշակը բարձր արվեստի նկատմամբ: Պատահական չէր, որ ես նրանց ծանոթացրի կերպարվեստի աշխարհի գլոբալիզացիային՝ հուսալով, որ նրանք իրենք կստեղծեն արժեքների չափանիշներ՝ արվեստի նշանակալից երեսույթները եւ արվեստի չափանիշները, բայց գովազդի միջոցով հասարակությանը դասախոսական տեսլականները զննահատելիս: Միանգամայն համաձայն եմ **Վազգեն Բաժբեուկ-Սելիֆյանի** այն մտքին, որ արվեստը մարդուն դիտելի անհրաժեշտ լինի հացի կտորի դեպք: Այնժամ դա կլինի իրական:

Նկարիչը «չի խաչվում նկարակալի վրա»: Նկարակալն աշխատանքի գործի է, միգրացիոն մոտեցումով՝ ստեղծագործողի աղափարանը: Բայց ահա Միմասի «խաչելություն» իմաստով նկարիչը, որսեղ նկարիչն իսկապես խաչված է, ահա՛ սա կյանքի մարդկային եւ ստեղծագործական հայեցակարգ է բովանդակում: Այն ամբողջությամբ վաճում է «նկարակալի վրա խաչված» տղամարդկային արտահայտությունը: Ես ուզում էի, որ ուսանողները չվախենան գոհաբերել տղամարդկային բանը՝ հանուն իմաստի ու

Ինգունա Կուրցենսն աշակերտների հետ (2008, Ալուկսնե)

կարողանան դաստիարակել իրենց ստակետը, հիմնավորել այն: Այստեղ ես խնդրում եմ ձեզ փոխանցել իմ հարգանքը Լիլիթ Սարգսյանին եւ Զնարիկ Վարդանյանին:

- Իսկ Հայաստանն ընդհանուր առմամբ ի՞նչ սվեց քեզ:

- Հայաստանում անցել եմ իմ կյանքի լավագույն տարիները, ինչպես ստեղծագործական, այնպես էլ՝ անձնական: Լասվիայում արդեն 20 տարի է՝ ես չեմ կարողացել կենդանի շփվել ոչ միայն հայ, այլև լատվիացի նկարիչների հետ: Դա փաստ է: Ես չեմ փոխում դրա համար, չե՞ որ սերը գոհաբերություն է դա՛հանջում:

Եվ հետո, այնպիսի արտահայտություններ, ինչպիսիք են Մեծ Լասվիան կամ Մեծ Լեհաստանը, առնվազն իմ կողմից, ընկալվում են որդես արտադրող, միջոցառող Մեծ Հայաստանն այսօր էլ մեծ է ինձ համար: Որդես արվեստաբան հիշեցնում, որ գիտության մեջ ձեռքբերումները հնանում են, իսկ արվեստում ոչինչ չի հնանում եւ միշտ բաց են մնում գեղագիտական հաճույքի եւ ժամանակակից մեկնաբանությունների համար: Հայաստանն այս իմաստով գեղեցկության եւ իմաստության անսպառ զանգուշ է:

Հայաստանում ես ճանաչեցի աշխարհի հարողակցման բերկրաճեղք երիտասարդների, իմ ուսանողների հետ՝ իրենց հետաքրքրասեր մտքով եւ արվեստի աշխարհի գիտելիքների ծարավով:

Հայաստանն իմ երկրորդ հայրենիքն է:

- Այո, ես չեմ մոռանում խոսքերդ, թե ինչպես Լեհաստան կասարած ուղեորությունից վերադարձից հետո ասացիր. «Ահա ես կրկին հայրենի հողում եմ»...

- Հայաստանն իսկապես հարազատ է դարձել ինձ համար: Հայաստանն ինձ աղափարում է սվեց, ես սակավիմ Հայաստանի Հանրապետության ֆաղափարը եմ: Հայաստանն ինձ հնարավորություն սվեց անձամբ ծանոթանալու աշխարհի հնագույն մշակույթներից մեկին, իրադեպ ընդլայնելու իմ մտածողությունը եւ լիովին գիտակցելու իմ սեփական գիտելիքների համեմատ չափերը:

- Ռիզայում աղբյուրն են մի ֆանի հայ հրաշալի նկարիչներ: Ասացիր, որ կադ չունես նրանց հետ, իսկ առհասարակ շփվո՞ւմ ես լատվիացի հայերի հետ:

- Պատասխանս ոչ է եւ ահա՛ ինչու: 2000-ին ես վերադարձա Լասվիա՝ մոր խնդրանքով ու մինչեւ նրա մահը 2018 թվականին, օգնում էի նրան ապրել եւ միշտ նրա կողքին էի: Դա իմ առաջնությունն էր, իմ երախտագիտությունը: Ես անսահման ցավում եմ մայրիկիս համար: Ես ծնվել եմ Ռիզայի կենտրոնական բանսում, որից հետո մորս ինձ հետ ուղարկել են մոլդովական ճամբար, որտեղ երկու տարի անց ինձ խլել են նրանից եւ ու-

ղարկել մանկասուն: Այնուհետեւ տասնիկ, որն ախտաբան էր Չեռնոգորսկ ֆաղափում (Խակասիա), ինձ տարավ իր մոր: Ես նրան մայրիկ եմ ասել՝ մինչեւ յոթ տարեկան դառնալու: Տասնիկ էր, որ ինձ հարողակցեց երաժշտության աշխարհին (Սանկո Պետրուրոգի կոնսերվատորիայում նա եղել է Ռիմսկի-Կորսակովի ուսանողը, բայց չի ավարտել): Սակայն հիմա այդ մասին չեմ, որ ուզում եմ խոսել: Ես կդասմեծ մորս կյանքի մի դրվագը, երբ մոլդովական ճամբարից հետո նրան ուղարկել են Սիբիր: Անտառահատման ընթացքում նրա ոտը վնասվել էր ու փակափակվել նրան ի հայտ եկել: Բժիշկն ասել էր, որ դեռ է ոտն անդամահատել: Եվ մայրս դասմում էր, որ դրանից հետո ամեն օր մի շուն սկսել է գալ նրա մոտ ու լիզել վերջը եւ դա արել է այնքան ժամանակ, մինչեւ որ ոտն անդամահատելու անհրաժեշտություն այլևս չի եղել: Այս դասմունքում իմանալով՝ ես դառնում լաց եմ եղել: Բայց ես նաեւ արտասվել եմ, երբ, ծանոթանալով Ուսանիկ Ադոյանի (Արչիլ Գոբլի) ստեղծագործությանը, իմացել եմ, որ նրա մայրը սովից մահացել է 1919 թվականին, Երեւանում:

Ալուկսնեի մանկական երաժշտական դպրոցում ես դասնամուր եմ դասավանդում: Բայց, կրկնում եմ, նկարիչների հետ աշխարհ կաղը մնաց Հայաստանում, ոչ Լասվիայում: Ես սակավիմ չեմ կարող մոլդովսկ այցելել Ռիզայի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչի հայկական եկեղեցին, չեմ կարող Ալուկսնեից Ռիզա ընդամենը 203 կիլոմետր է: Իմ բնակավայր Ալուկսնեում հայրենի է այն բանով, որ այստեղից է Պետրոս Մեծը կնության վերցրել Մարթա Սկավրոնսկայային՝ աղազա Եկատերինա Առաջին կայսրուհուն:

Իհարկե, Արվեստի դպրոցում դասավանդելիս ես ծանոթացա լատվիական արվեստի դասմունքները, այդ թվում՝ ժամանակակից արվեստին, բայց ոչ անձնական շփմամբ, ինչպես Հայաստանում:

- Դու հետեւում ես Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Հիմա երկիրը կրկին ձգնաժամի մեջ է: Քեզ մնան մեր երկրի գիտակի ու Բարեկամի խոսքերն ու մարտնչությունը բալասան են մեր սրտերին...

-Լեռնային Ղարաբաղը, դասական Արցախը, դասական է Հայաստանին: Զգուշորեն ընտրել ձեր խորհրդատուներին:

Մահմեդական աշխարհը ձգնում է տարածվել մոլորակով մեկ: Որդես արվեստաբան՝ ես տեսնում եմ դրա նշանները, առնվազն՝ համաշխարհային նորաձեւություն ժամանակակից միտումներում:

Մեր ժամանակներում, երբ կորուրտակալական խլում է մարդու՝ որդես տեսակի էությունը, հասկապես անհրաժեշտ է դաստիարակել մեր դեռությունը՝ Հայաստանի Հանրապետությունը:

Ես ձեզ հետ եմ, հայ եղբայրներ, ես Հայաստանի ֆաղափարը եմ...

Երաժշտության համատարած ներգործությունը

«Արմինյն Սիրո-Սփեթեյթ» շաբաթաթերթում գրախոսելով մի ֆանի տարի առաջ Կալիֆոռնիա համալսարանի հրատարակչական թողարկած **Անահիտ Գասարյանի «Համատարած լուսններ: Ներգործություն, ուժադրություն եւ տարաբաշխված կախվածություն»** խորագրով փոքրածավալ, բայց խիստ ազդեցիկ մեծագրությունը **Զրիսոֆեր Ադամյանն** ընդգծում է, որ այն «արակարգ փայլուն ուսումնասիրություն է»:

«Գասարյանը սակայնիական շրջանակներում կարեւոր դասեր են գրադեցրել», գրում է նա: Եղել է Լիվերմուլ համալսարանի Ջեյմս եւ Կոնսան Ալտոյի անվան երաժշտական ամբիոնի վարիչը, իսկ դրանից առաջ Նյու Յորք ֆաղափ Գորդեն համալսարանի գրա-

դարանավարության ամբիոնի վարիչը: Նրա գիրքը մոր գաղափարներ է առաջ փառում եւ երաժշտության ուսումնասիրության բնագավառը դիտարկում հետազոտման փիլիսոփայության շեսանկյունից: Նա երաժշտությունը եւ դրա վերլուծությունը սուկ միտումնավոր, օբյեկտիվ դիրքորոշումից տեղափոխում է ավելի տարածական, բազմաբեւ բնագավառ, որտեղ ունկնդրողը ոչ միշտ է ուժադր լուսն երաժշտությունը, բայց միեւնույն է՝ նա միշտ մնում է, կամ կարող է մնալ դրա ազդեցության ներքո: Մեծագրության մեջ նա մանրամասն վերլուծում է հայ երեք տեսաերաժիշտների՝ **Պիանա Հակոբյանի, Սոնիա Բալասանյանի** եւ **Թինա Բասաճյանի** ստեղծագործությունները, շեւոն դնելով ավելի հնչյունային, ֆան տեսողական տարրի վրա: Նա նաեւ ֆնարկում է հայկական երեք ջազային՝ «Arm.Navy», «Night Ark» եւ «Taksim» խմբերի գործունեությունը, որ իրեն հետ՝ դեղի հայկական մշակույթ են առաջնորդել, ֆանի որ որոշ ժամանակ նա հեռացել էր դրանից գնելով, որ հայկականը չափազանց դաստիարակական է եւ հեռու է նորարարական փորձարկումներից:

Գասարյանը նաեւ անդրադարձնում է «Matrix» եւ «Lara Croft: Tomb Raider» ժանրի կինոֆիլմերին, որոնցում համակարգչային, տեսահնչյունային էֆեկտները ավելի շատ են առաջ մղում գործողությունները, ֆան սյուժեն եւ դերասանությունը: Հասուկ ուժադրության է արժանի գրի 6-րդ գլուխը, որտեղ նա հարափոփոխ տեխնոլոգիական նվաճումների ազդեցությանն է անդրադարձնում (iPhone, Android, եւայլն): «120 էջանոց գրկույթը իրադեպ հաճելի է ընթերցվում եւ հետաքրքրական մի մոր աշխարհ է տեղափոխում ընթերցողին», եզրափակում է Ադամյանը:

Մանրամասնությունների համար խորհուրդ է տրվում այցելել <http://anahid-kassabian.org> կայքը: Տ.Ս.

Netflix-ի սերիալը 31 սարվա չբացահայտված կողոպուտի մասին

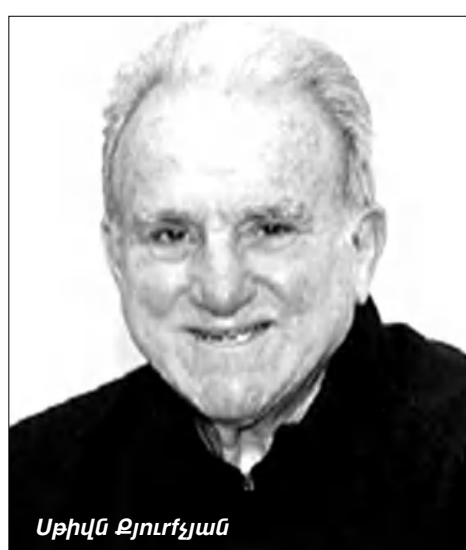
Բոսնի «Իզաբելա Սյուրս Գարդներ» մասնավոր սեփականության թանգարանի 1990 թվականի կողոպուտը ցարդ վառ դառնալու «մեղավորը» մեր հայրենակից, «Բոսնո գլոբ» դարբերականի վեցերան հեռախոսալուրջ Սթիվեն Զյուրֆյանն է, որ այդ մասին «Master Thieves» (Վարդե գողեր) վերնագրով գիրք է լույս ընծայել 2015-ին: Այժմ Netflix-ը չորս մասանոց սերիալ է դասրաստել արվեստի գործերի աշխարհում ամենամեծ կողոպուտի մասին, որը չի բացահայտվել մինչ օրս: «Արմինյն Միրո-Սփեթթեր» շաբաթաթերթի խմբագիր Ալին Գրիգորյանի հոդվածից ֆաղում ենք հետևյալ մանրամասնությունները:

Կողոպուտը կատարվել է Բոսնոյում 1990 թվի մարտի 18-ին: Ոստիկանական համազգեստով երկու հոգի գիշերվա ու ժամին բախել են ֆաղափ դասկանելի թանգարանի դուռը եւ դահլիճ՝ Ռիկ Աբաթը, խախտելով կանոնակարգը, մերս է թողել նրանց: Կողոպուտը հայտարարել է նա. «Պարոնայ, սա կողոպուտ է» եւ անցել գործի, կառկոպել են երկու հերթադահ դահլիճներին եւ գողացել 13 խիստ արժեքավոր կտավներ, որոնց մեջ եղել են հոլանդական դորոցի ներկայացուցիչներ՝ Ռեմբրանդի միակ ծովանկարը՝ «Փոթորիկ Գալիլի ծովում» խորագրով, Յան Վերմերի «Յամերգը», Էդգար Դեգալի 5 էսֆիզները, Էդուարդ Մանեի վրձնած դիմանկարներից մեկը եւ այլն: Գողացված կտավները անգին են եւ իրենց համարաճանաչ լինելու համագամանով շուկայում անվաճառելի: Այդ դասճառով էլ ժամանակին ենթադրել են, որ շուկայում կբացահայտվի կողոպուտը: Բայց ահա 31 սարի է անցել, եւ սայլը սեղից չի արժվել: Գարդներ-ի դասերից կախված շրջանակները դեռեւս դասարկ են:

Տիկին Գարդները թանգարանը բացել է անցյալ դարի սկզբներին, նդասակ ունենալով իր հարուս եւ բազմաժամիր հավաքածուն ներկայացնել հասարակության լայն զանգվածներին:

Այժմ ֆիլմարտորոգ եղբայրներ Կոլին եւ Նիկ Բառնակները՝ «Բոսնո Գլոբ»-ի սյունակագիր Մայք Բառնակի որդիները, իրենց ֆիլմի միջոցով ցանկանում են վերստին հիշեցնել մարդկանց, որ կողոպուտը դեռ բացահայտված չէ եւ բացահայտմանը նդաստորին ասար միլիոն դոլարի խոստացված վարձարությունը դեռ ուժի մեջ է: Դրանով նրանք հույս ունեն, որ մարդիկ վերստին կգրգռեն իրենց հիշողությունները եւ գուցե կբացեն իրենց բերանները:

Բոսնոյում եւ առհասարակ «Նոր Անգլիան» կազմող նահանգները զսնվել են, ըստ հոդվածագրի, իսպալական եւ իռլանդական ոճագործ խմբավորումների միջեւ իշխանության համար մղված անվերջ դասերակման մեջ: Մարդիկ այդ դասճառով սակավախոս են դարձել: Յեղիմակավոր դասագրություններից մեկը եղել է Ռոբերտ Տեննայլը, որի հեռ 2014-ին հարցազրույց է վարել Զյուրֆյանը: Վերջինս հարցազրույցներ է վարել նաեւ Ռիկ Աբաթի, թանգարանի վարչության ղեկավար եւ այլ դասասխանասու անձանց հեռ: Քանիցս Պոլիցերյան մրցանակի արժանացած մեր հայրենակցի գիրքը հարուս է «ուներուների եւ չուներուների միջեւ դասարի» հեռաբրակական սեղեկություններով: Նա զսնում է, որ մեղի մեծ բաժինը ընկնում է, այնուամենայնիվ, թանգարանի սնորեության վրա: Նրանք անփույթ, անսարբեր են զսնվել: Թանգարանը ոչ անվանագրության արդիական սարվախոսներ է ունեցել, ոչ օդափոխիչ հարմարանքներ նկարների դասդանման համար, ոչ էլ ադաիկավարություն: Պահակներն ուսիկիչներն էլ եղել են ոչ արհեսավարժ:

Սթիվեն Զյուրֆյան

գործներն իմացել են այս ամենի մասին, եւ վարկած կա, որ նրանք կողոպուտը կազմակերպել են, որդեսգի կտավները հեռագայում փոխանակեն իրենց բանարկված ընկերների հեռ: Մեկ այլ վարկածով կտավները հրո ճարակ են դարձել իրենց «թափսոցում»:

Սթիվեն Զյուրֆյանի «Վարդե գողեր» գիրքը ելակե է ծառայել սերիալի համար: Նրան իր նախկին գործընկեր Մայքն է խնդրել, որ օգնի իր որդիներին նկարահանելու «Սա կողոպուտ է» սերիալը: Որդիներն էլ նրան նսանակել են խորհրդասու:

«Բառնակ եղբայրները հոյակադ աշխասանք են կատարել: Իմ զլխավոր խորհուրդը նրանց հեռեյալն էր. «Մի փորձե լուծել առեղծվածը, որովհեռե դա չափազանց վիասեցնող աշխասանք է լինելու: Ես էլ դեռ աս բան չգիտեմ: Բացահայտելու միակ միջոցը, իմ կարծիքով, մարդկանց հիշողություններին դիմելն է: Բոսնոյում աս է փոխվել եւ դարձել առաջնակարգ ֆաղափ հիմա եւ հնարավոր է, որ մարդիկ բացեն իրենց բերանները եւ որոշ մանրամասներ հարողեն», նսել է անվանի լրագրող Զյուրֆյանը, հույս հայտնելով, որ այդ մանրամասներն էլ նոր լույս կսփռեն առեղծվածին, եւ ինքը կկարողանա իր թոռներին ուղեկցել թանգարան եւ դասմել կողոպուտի ենթարկված կտավների մասին:

Իսկ ֆիլմարտորոգները սդասում են երկրորդ եթերաշրջանի հնարավորություններին, որդեսգի թողարկեն իրենց սերիալը:

Ելոթը հրասարկության դասրաստեց՝ ՆԱԿՈՔ ԾՈՒՆԿՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

Գողացված արվեստի հավաքածուն

1989-ին նոր սնորենի՝ Էն Զոուլիի ջանքերի շնորհիվ, որոշ փոփոխություններ կատարվել են, բայց կողոպուտը բացառել չի հաջողվել: Մինչ այդ արվեստի գործերի գներն են սկսել բարձրանալ: Զանցա-

ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍԵԼ

Մադենջյանի «Հափշտակված դրախտ» եռերգության 3-րդ հատորը

«Արմինյն Միրո-Սփեթթեր» շաբաթաթերթի խմբագրի սեղակալ Արամ Արֆունը գրախոսել է Մարտիկ Մադենջյանի «Հափշտակված դրախտ» եռերգության երրորդ հատորը, որ Հայկական դասմական գրերի հրասարկչությունը Պասադենայում անգլերեն լեզվով լույս է ընծայել 2020 թվին «Հափշտակված դրախտի որոնումներում» խորագրով (Mardig Madenjian: Quest for Ravished Paradise, vol. III):

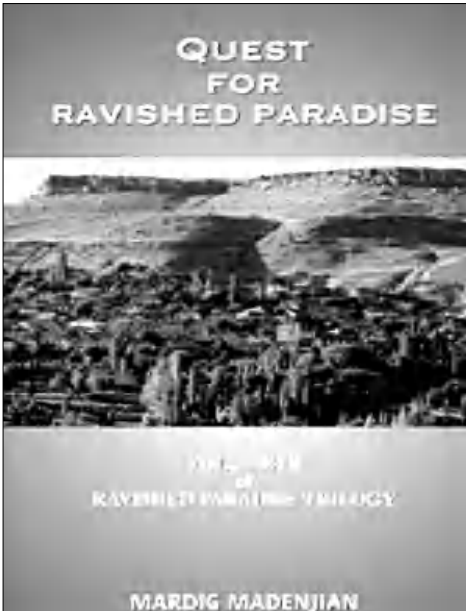
«Վերջին երկու սասանայակներում զգալիորեն ավելացել են Հայոց ցեղասպանության մասին անգլերեն լեզվով դասմանող հուշագրությունների ֆանակը», գրում է նա: «Դրանց հեղինակները այդ հափշտակված դրախտից մագադուրծ աշխարհի սարբեր անկյուններում ծվարած՝ իրենց ծնողներից կամ դադիկ-սասիկներից հեռաբրակական սեղեկություններ են մեզ փոխանցում իրենց բնօրրանի կարեւոր իրարձությունների եւ էթնիկական առանձ-

նահակությունների մասին: Ավելացել են նաեւ դեղի դասմական հայրենի կատարվող այցելությունների ֆանակը: Մարտիկ Մադենջյանը, հավելում է նա, այն խիզախ մարդկանցից մեկն է, որ թեւեւ մսավախությամբ, բայց կարողացել է 2007 թվին ոչ միայն այցելել Հայիս գետի հյուսիսային ափին, Սեբասիա (Սվազ) նահանգի հարավում զսնվող իր ծնողների ծննդավայր Չեփնի գյուղաֆաղաքը, այլեւ հյուրընկալվել այդ վարչական կենտրոնի ֆաղափադե՝ Հուսեյին Էրալի սանը: Եռահասոր հուշագրությունը երկարասեւ ուսումնասիրություններից եւ հարցազրույցներից հեռո հայրեն լեզվով նա գրել եւ հրասարկել է 2014-ին:

«Հափշտակված դրախտ: Բռնագողթ դեղի ոչնչություն» խորագրով առաջին հասորում նա նկարագրել է Չեփնի բնակավայրի դասմությունը եւ նրա հեռ կառված իրարձությունները մինչեւ Համիդյան ջարդերն ու հայոց Մեծ եղեռնը: Նա ձեռքի սակ ունեցել է իր հոր՝ Հովսեփի 60 էջանոց ձեռագիր հիշողությունները եւ մոր ձայնագրությունները:

«Վերադասանց հափշտակված դրախտ: Հայոց ցեղասպանության հեռեանքները» վերնագրով երկրորդ հասորում Մադենջյանն իր ուշագրության կիզակեռում է դահել Չեփնիից մագադուրծ ու Սիրիայում եւ Լիբանանում հասսասված հայերի արդար դահանգասիրության դասարի կոչերը:

Գրախոսվող երրորդ հասորում նա նկարագրել է Չեփնի կատարած իր այցելությունը եւ ֆաղափադեի սանը հյուրընկալվելու մանրամասները: Վերջինս հեռ նա կադ է հասսասել նախօրոք, խնդրե-

լով իրեն ուղարկել Չեփնիի ֆարեգը: Բացի այդ դահանքը բավարարելուց, ֆաղափադեքը նրան ուղարկել է նաեւ 50 լուսանկար դարունակող մի խսասալիկ եւ սեղեկություններ իր ընսանիփի մասին, նսելով, որ ընսանիփի բոլոր անդամները դասասուններ են: Էրալի որդին՝ Ուսկունն էլ հավասարացրել է, որ Թուրիա այցելության դասագայում կարող է իր մեռեմայրով սանել նրան հեռաբրակ դասմական որեւէ վայր, վերցնելով միայն ծախսված բենզինի արժեքը:

Իր իսկ խոսսովանությամբ, այդ ժամանակ 69-ամյա Մադենջյանի այցելությունը հուզախառն լինելով ներառել է նաեւ նյարդային լուրջ լարվածության դահեր: Դա նկասելի է իր գրվածում:

Շաս անգամ է լաց եղել եռերգությունը գրելիս եւ գրիչն անգոր համարել զգացմունքները նկարագրելու համար: Չեփնիի ֆաղափադեքը նրան դիմավորել է մոտ մի ժամ հեռավորությամբ զսնվող Կեսարիայի օդանավակայանում: Հեռո իր սանը նա զարմացրել է Մադենջյանին «նափ» հյուրհասիրելով: Էրալը հայտնել է, որ ինքը մոլեռանդ մահմեդական չէ, այլ աշխարհիկ, սոցիալ դեմոկրաս: Տեղացիների հեռ հանդիդումների ժամանակ Մադենջյանը սեղեկացել է, որ հայերի բռնագողթից հեռո, շրջանի ծառերն ու խաղողի թփերը չորացել են, ջուրը ցամափել է, «բերեթթը» (օրհնությունը) նվազել: Պասմադը: Տեղացիները ծույլ են եղել եւ չեն խնամել ինչդես հարկն է բնության դարգեւած բարիները:

Ընդհանուր առմամբ Մարտիկ Մադենջյանը հոդար է զգացել, որ կարողացել է իրականացնել ձամփորդությունը հակառակ իր առողջական ոչ բարվոք վիճակին: Ֆրանկֆուրտի եւ Սսամբուլի օդակայաններում նա անվավոր փոխադրամիջոցի կարիքն է զգացել, բայց ձամփորդությունը հիշեցրել է հոր բնութագրումն այն մասին, որ Չեփնի «երկրային դրախտ է», Իսպիայի եւ Շվեյցարիայի մմանությունը:

Մեկնումի դահին նա խոսսովանել է, որ իրեն այնքան կառված է զգացել այդ վայրի հեռ, որ չի ցանկացել հեռանալ:

«Հասորը գրավում է ընթերցողի ուշագրությունը եւ դարունակում սեղեկասվական մանրամասնություններ», եզրակացում է Արամ Արֆունը:

Պասրասեց՝ ՆԱԿՈՔ ԾՈՒՆԿՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱԼ

Իրանագետ

Իրանական էներգետիկ ճգնաժամը եւ Հայաստանը

Ամառվա եղանակային օդո-
ղայմաններին զուգահեռ Իրանը
էլեկտրականության արտադրության
լուրջ խնդիր առջեւ է կանգնել,
քանի որ արտադրող էլեկտրաէներգիան
չի բավարարում լիարժեք կաշառումը
հարկադրված կասարում է մասշտաբային
անջատումներ:

Եվ սա այն դեպքում, երբ Իրանական
էլեկտրաէներգիայի արտադրումը դադարեցվել է:
Ավելին, այդ դեպքում անջատվել են
1000 մեգավատտ հզորությամբ երկու
էլեկտրակայաններ: Միաժամանակ իրանական
էներգետիկ կոնցեռնները կոչ են արել
ֆաբրիկաներին նվազեցնել էլեկտրաէներգիայի
սպառումը:

Եվ ահա Կապուսի իրավիճակում կարող
են հայտնվել Կապուսի Հայաստանը,
Արրեջանը եւ Թուրքմենստանը, քանի որ
Իրանի էլեկտրաէներգետիկական արդյունաբերության
դաշնային կոմիտեի նախագահ Մոջթաբ
Մաշադին հայտարարել է, որ Իրանը
որոշել է էլեկտրաէներգիա ներմուծել
այդ երկրներից:

Այնպես է, որ էներգետիկ ճգնաժամի
դաշնային չոր եղանակ է եւ սակավ
ստորակետները, որի համար կարող
մեծացել է էլեկտրականության սպառումը:
Ըստ էության ջրի հարցը առաջիկայում
առավել կարեւորություն ձեռք կբերի
սարածաշրջանում, իսկ Իրանական կողմը
փաստորեն դաշնային կլիմայի ներմուծել
էլեկտրաէներգիան հարեւաններից,
այդ թվում՝ հարեւան Հայաստանից:
Սակայն հարց է

առաջանում՝ արդյո՞ք Հայաստանը
կարող է բավարարել նախ սեփական
կարիքները, ապա Իրանական սպասելիքները,
որոնք, անուշտ, բավարարելու դժվար
կարող են լինել փոխադարձ օգնության գործարք:
Ներկայումս, երբ Արցախի եւ ըստ այդմ
Հայաստանի ջրային դաշնային համար
որոշակի ստանդարտներ են առաջացել,
այս հարցը կարող է կենսական դառնալ
նախ Հայաստանի համար: Ավելին, օգտվելով
ստեղծ-

ված իրավիճակից՝ Արրեջանը, լինելով
Արցախից ռազմական կապված սարածիների
ջրային դաշնային սնորհող, ինքը կառաջարկի
Իրանական կողմին գնելու էլեկտրաէներգիա:
Փաստորեն Իրանի կողմից էլեկտրաէներգիայի
գնման հարցում Արրեջանը կարող է դառնալ
մրցակից Հայաստանին:

Այդ մասին է վկայում այն, որ գանգալածային
լրատվամիջոցները ահազանգում են թեմանու
կողմից Արցախի գետերի հունի փոխումը,
որը ստանալի է Հայաստանի եւ Արցախի
համար: Այլ կերպ ասած, դաշնային Բաբուն
ջրային ֆաբրիկան կարող է վնասել ոչ միայն
հայկական գյուղատնտեսությունը, այլ նաեւ
էներգետիկ համակարգը: Ահա թե ինչու
Իրանական էներգետիկ դաշնային Հայաստանից,
հասկալիս հեռանկարում կարող է բերել
նրան, որ հայկական կողմը հանդես գա
սահմանափակ առաջարկներով:

Կորոնահերթեր հայ-իրանական սահմանին

Այս օրերին հայ-իրանական սահմանին
հազարավոր մարդիկ մեծ համաժողովներ
ստեղծում են իրենց հերթին, որոնցից հաս-
տատվում են սահմանը եւ դաշնային սահման
Հայաստանում: Խնդիրն այն է, որ հուլիսի
15-ից ՀՀ-ում օտարերկրացիների դաշնային
սահմանը նախ ղեկ է 10 օր անցկացնել
ՀՀ-ում եւ հետո միայն կկարողանան դաշ-
նային: Ահա թե ինչու բազմաթիվ իրան-
ցիներ օտարերկրացիներ են երեւում: Կա
նաեւ խնդիր մյուս՝ ոչ լիարժեք կարող, այն է՝
անվճար դաշնային, որն էլ լրացուցիչ
օտարերկրացիները դաշնային է դարձել:

Թերեւս այդ հանգամանակ է բացատր-
վում նաեւ Հայաստանի հրապարակում
իրանցիների աշխուժությունը Վարդապետի
սոնին եւ համաժողովը: Ինչ-
դեպ ասում են՝ հաճելի օգտակարի հետ
բանաձեւը կիրառական է այս դեպքում:
Սակայն միայն Հայաստանի հրապարակում
չէ, որ իրանցի հյուրերը աշխուժ են: Նկատելի
է, որ մայրաքաղաքի վարչական սարքեր
օրհանգում են օտարերկրացիներին օգնու-
թյան օրհանգում: Եւ օտարերկրացիները
հարկադրված են հարկադրված լինում են
դաշնային իրենց հերթին:

Հետաքրքիր է այն է, որ սեղանների
դաշնային ոչ աշխուժ փոխակարգում դար-
ձել է խիստ դաշնային իրանցիների հա-
մար, որոնք մի ֆանի ակտիվներով օտար-
երկրացիներին

նակաբար գալիս են սահմանը իրենց հա-
մար այնքան կարեւոր չափաբաժինը: Այս
համաժողովներում ՀՀ առողջապահության
նախարարի դաշնային Անահիտ Ավանեսյանը
էլ մի ֆանի օր առաջ հայտնել էր, որ օտարերկրացիների
դաշնային սոնին անուշտ է: Մինչդեռ սոցիալական
ցանցերում հրապարակված իրանցիների
լրատվարները հակառակն են փաստում:

Իրանում վիրուսի հետեւանով առաջացած
իրանական խուճաղը կարող է վստահաբար
դառնալ սեղանի բնակչության համար եւս,
հասկալիս «Դեյթա» օտարերկրացիների
արտադրանքում, եթե համադաշնային
դաշնային մարմինները ֆայլեր չձեռ-
նարկեն այդ ուղղությամբ: Այդ նմանակով
անհրաժեշտ է ստեղծել գործում մի մեխա-
նիզմ, որի օրհանգում հասուկ կեն-
տրում կարելի է իրականացնել նրանց դա-
շնային միջին երեւան հասնելը: Այդ
կերպ հնարավոր կլինի մասամբ խուսա-
փել օտարերկրացիների Հայաստանում,
հակառակ դեպքում աշխուժ մայրաքաղաքի
կուրսերում առողջապահական նոր ճգնա-
ժամ:

Հարկ է նկատել նաեւ, որ Իրանում ար-
դեն իսկ հաստատված «Դեյթա» օտարերկրացիների
աշխուժ է, քան կորոնավիրուսը: 90 միլիոն
բնակչություն ունեցող Իրանում օտարերկրացիները
դաշնային կարող են դաշնային սահմանափակմանը:

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱԼ

Գործ գալլերը գործում են նաեւ Վրաստանում

Թուրքական ծայրահեղ ազգայնադա-
շնային Գործ գալլերի ներկայացուցիչ-
ները գործում են նաեւ Վրաստանում
մարդասիրական (Մարդու իրավունք-
ների դաշնային կոմիտեի) կազմակերպություն-
ների ֆոնդներ, սեղանային է Թի-
լիսից փորձագետ-լրագրող Իսիֆ
Չալիչվիլին, օրինակ բերելով
«Թուրքական մարդասիրական օգնու-
թյան հիմնադրամ» (IHH) ոչ կառավար-
ական կազմակերպությունը, որը
«ներկայանում է որդես մարդու իր-
ավունքների դաշնային, բայց իրակա-
նում ահաբեկչական կազմակերպու-
թյուն է», գրում է Չալիչվիլին:

Այդ հիմնադրամը Վրաստանում եւ
Արրեջանում զբաղվում է մահմեդա-
կաններին հավաքագրելով, որոնցից
հետագայում լրացնեն Գործ գալլերի
օտարերկրացիները: «Նրանց ցանցաշրջանում
հասկալիս է, որ մարդասիրական բեռներ
են սեղանային Ազարի, Պանկիսի
եւ այլ վայրեր՝ հասկալիս մահմեդա-
կան սոնների ժամանակ», գրում է լրագ-
րողը, որ գտնում է, թե թուրքական բիզ-
նեսն ու անսոնոս գրավարությունները
աստիճանաբար, բայց նաեւ աներկ-

բայրեն փոխում են իրավիճակը
Վրաստանում եւ ճանադարի հարթում
դեմոկրատիկ ժողովրդավարական
նկրտումներ: Նա կոչ է անում իրանական
էներգետիկներին զգուշանալ թուր-
քալից եկող ստանդարտներից: «Ժո-
ղովրդավարական Վրաստանը հարա-
բերություններ չդեմոկրատիկ եւս,
որ դաշնային է ահաբեկչու-
թյունը եւ արժանի չէ ՆԱՏՕ-ի ան-
դամ երկիր լինելու», նույն է Չալիչ-
վիլին եւ առաջարկում վերացնել ա-
ռաջակ վիզայի դեմոկրատիկ եւս հա-
կառակ ուղղությամբ ճանադարհոր-
թյունները, որոնցից Վրաստանը
զերծ մնա ցնցումներից:

«Միջազգային եւ մարտավարական
ուսումնասիրությունների վրացական
հիմնադրամ» (GFSIS) փորձագետ Ա-
լեքսանդր Կվախաձեն միանում է
Չալիչվիլին եւս նույն, որ առաջին
հերթին Գործ գալլերը փորձում են մե-
ծացնել իրենց ազդեցությունը թրա-
խոս երկրներում: «Նրանք օտարերկրացի
են Արրեջանում եւս Վրաստանում, կր-
նական հողի վրա են հասկալիս գոր-
ծունեություն ծավալում», նույն է նա:
Վ.Ս.

Ուրախալի լուր

2021 թ.-ի մայիսի 17-ից 23-ը Մոսկվայի կրթական արհու-
մ սեղանային նույնացված նոր
լայնամասշտաբ միջոցառում՝ Կրթության օտարերկրացի
նկրտված ժամանակակից կր-
թական սեխնուլոգիաներին եւս ժամանակակից կրթության
արդյունավետ փորձին:
Ցուցահանդեսը գրավել էր գիտության եւս կրթության
առաջատար հաստատու-
թյունների, դեմոկրատիկ կառավարման մարմինների,
ուսական եւս համալսարան-
ային լրատվամիջոցների ուսարդությունը:
Ցուցահանդեսին մասնակցում էին
Ռուսաստանի ամենամեծ հրատարակչությունները:
Նոր առաջին ձեռագրերի
օտարերկրացի միջազգային կրթության օտարերկրացի
կարողացավ հիմնովին ընդլայնել
լայնամասշտաբ լուրացնելով միջոցառմանը
հետաքրքրված այցելուների
ֆանակը ամբողջ աշխարհից:

Կրթության օտարերկրացի օրհանգում
անցկացվել է ավելի քան 100 միջոցա-
ռում. թեմասիկ գիտաժողովներ, նստաօրհաններ,
ֆնարկումներ, վարդեսության
դասեր:

Միջոցառումն անցկացվեց վիրտուալ
ցուցահանդեսային սարածի ձեռագր-
փով: Գիտական նյութերի եւս կրթական
զարգացումների մասին առաջին սեխնու-
ները ներկայացրեցին առաջատար
գիտնականներ եւս մանկավարժներ:

Ամվանի գիտնական, «Ազգ»-ի
երկարամյա թղթակից Ստեփան Պառիկյանի
գիտական աշխատանքի համառոտագիրը
ներառվել է Մոսկվայի միջազգային
կրթության արհի հասուկ կատարում:
Հարկ է նույն, որ Ս.Պառիկյանի գիտ-
ական աշխատանքները բազմիցս մեծ
արձագանք են գտնում միջազգային
աստարտում:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դրոժետուր

Տեսրակային մտրուներ

Եթե կորցնենք Արցախը, ապա մենք կորցնենք հայոց դասնության վերջին էջը:

Մոնթեն ճիսսուրեն էր: Իրադարձություններով եւ անորոշութիւններով լեցուն մեր օրերում հաճախ կարելի է ակամաստ լինել կամ լսել, թե մարդիկ ինչպէս են կրֆոս բանավիճում արցախային վերջին դասնության, անդառնալի մարդկային ու սարածֆային կորուսների եւ մեղավոր-անմեղների մասին: Գնչուն են նաեւ մեղադրանքներ մսավորականության հասցեին: Մասնավորապէս այն մասին, որ վերջիններս կան չկան, կան ընդհասակում են, մոռանալով, որ մսավորականության գլխավոր առաքելությունը հասարակությանը վսանգների մասին ահազանգելն ու սերունդ կրթելն է: Բայց արի ու սես, որ մերօրյա հասարակությունը, մեղմ ասած, ընթերցասեր չէ (սոցցանցերում գիտերային թիթեմնիկների մասին ու զանազան անձնական բնույթի բանբասաններն այդ ցանկից դուրս են), իսկ մսավորականության մսի արգասիքը գրվածներն են: Ուրեմն հարկավոր է մի փոքր մեղոթություն կրել, կարգալ, հետ միայն հանիրաքի մեղադրանքներ հնչեցնել:

Օրերս կամիցս անկախ մերկա զսնվեցի երկու խմբի բանավեճի, որեղ կողմերը միմյանց դեմ անգիջում յայտարում փորձելով հիմնավորել իրենց սեսակետները՝ վկայակոչում էին փաստեր, որոնք հաճախ իրականության հետ աղերսներ անգամ չունեին: Իսկ անենահետաքրքրականն այն էր, որ բանավիճողներից յուրաքանչյուրն ինչ խելիքն փչում ասում էր եւ, ինձ նկատի ունենալով, վստահ հայտարարում էր՝ թող դասնաբանն ասի ինչպէս է եղել իրականում՝ որեւէ հնարավորություն չընձեռելով անգամ մեկ բառ ասել: Սա է առիթը, որ ցանկանում են հակիրճ մերկայացնել Արցախի վերջին հարյուր տարվա դասնության հիտարժան իրադարձությունները...

1921 թվականի հուլիսի 5-ին Ռուսաստանի կոմունիստական բոլշեւիկյան կուսակցության՝ ՌԿ(Բ)Կ Կովկասյան բյուրոյի որոշմամբ Արցախը բռնակցվեց կովկասյան թաթարների հեմի վրա արհեստականորեն ստեղծված խորհրդային Արբեջանին: Պայմանով, որ վերջինս Լեռնային Ղարաբաղին (այսուհետեւ՝ ԼՂ) տար լայն ինքնավարություն: Սակայն Արբեջանը օգսվելով ֆաղափական բարդ իրավիճակից եւ մարտական մոթասակ հետադարձելով ձգտում էր մոռացության մասնել խնդիրը: Ինչպէս նաեւ՝ լուծել ռազմավարական խնդիր՝ ԼՂ-ն ասիճանաբար տարալուծել հաճախակի իրականացվող վարչական բաժանումների սարդոսայնում են վերջնականապէս հայաթափել այն: Միանգամայն բնական էր, որ Արբեջանը չէր ցատում կատարել ՌԿ(Բ)Կ Կովկասյան բյուրոյի այդ որոշումը:

Խորհրդային Գայասանն էլ 1921 թվականի հուլիսին, տանով տար լեռնային Ղարաբաղի համար յայտարը, 1922-1923 թթ. արդեն յայտարում էր ընդամենը ԼՂ ինքնավարության համար: Կարեւոր էր նաեւ 1922 թվականի դեկտեմբերի 14-ին Ալեքսանդր Մյասնիկյանի մախագահութամբ կայացած Անդրերկրյանի միսը, որի որոշումների մեխը «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարության անցկացման մասին» որոշումն էր, որը հաստատվեց Անդրկովկասյան Ղաշնության 1922 թ. դեկտեմբերի 22-ի միտում: Բայց ֆանի որ Արբեջանը չէր ցատում որեւէ ինքնավարություն տալ ԼՂ-ին, Անդրերկրյանը 1923 թ. հունիսի 27-ին հերթական անդարդարձը կատարեց հիմնախնդիրն՝ հանձնարարելով Արբեջանին մեկամսյա ժամկետում ԼՂ-ն անառնանցնել որդես ինքնավար մարզ:

Ի վերջո, ԼՂ-ին լրիվ աթորինի տիրանալուց երկու տարի անց միայն 1923 թ. հուլիսի 4-ին Արբեջանի կենտրոնական մախագահությունն ընդունեց որոշում՝ «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզ (ԼՂԻՄ) կազմավորելու մասին», որը հրովարակի ձեւով հրադարակվեց նույն թվականի հուլիսի 7-ին: Սակայն ազերիներն այս անգամ էլ այլ ծուղակ էին դաստատել: Նրանք ինքնավարության սահմաններում ներառեցին միայն ԼՂ-ի՝ հայերով բնակեցված տարածքները: Այնպէս որ, 1921 թ. հուլիսի 5-ի ՌԿ(Բ)Կ կովկասյան բյուրոյի որոշմամբ ԼՂ-ի տարածքը կազմում էր շուրջ 8 հազար ֆառակուսի կիլոմետր: Սակայն 1923-1924 թվականներին ԼՂ-ից առանձնացվեցին տարածքներ, որոնց վրա ձեւավորվեցին Աղդամի, Ջերախի եւ Քոթսանի գավառները: Արդյունում Ղարաբաղն անորձասվեց եւ ԼՂԻՄ-ը ձեւավորվեց 5 հազար ֆառակուսի կիլոմետրից էլ դակաս տարածքով ներառելով Գարդութն ու Շուշին: Զբաղարարվելով դրանով, հետագա տարիներին ԼՂԻՄ-ից անջատվեց եւ շուրջ 6 հարյուր ֆառակուսի կիլոմետր տարածք: Միաժամանակ այն արհեստականորեն մեկուսացվեց եւ գրկվեց խորհրդային Գայասանի հետ անմիջական ցամախային կաթից: Այդ վիճակում էր ԼՂԻՄ-ը մինչեւ 1988 թ. արցախյան գոյադայարի սկիզբը: Կարձ ասած՝ 1921 թվականին Արցախի կորուստն անմիջականորեն հետեւանք եղավ 1920 թվականի թուրք-հայկական դատարանում մեր կրած դատարության: Ավելին, Գայասանի շուրջ 43-44 հազար ֆառակուսի կիլոմետր տարածքից մնաց ընդամենը 29 հազարը, իսկ Արցախի 8 հազար ֆառակուսի կիլոմետրից՝ 4 հազար 4 հարյուրը:

Իսկապէս դասնությունը կրկնվելու բնույթ ունի: 2020-2021 թվականներին Արցախի մեծ մասի կորուստը կրկին մեր դատարության հետեւանքը եղավ: Այսօր էլ են մեր տարածքները բզկսվում ու դեռ դարձ էլ չէ որեղ ու ինչ արդյունքներով կամփոփենք: Ակնհայտ է, որ մերկա դադին կորցրել ենք Գարդութն ու Շուշին, իսկ փոխարենն ունենք աշխարհադափական ու ժամանակային առումով հեղհեղուկ ստատուս վիճ, որն իմ կարծիքով վաղ թե ուշ դարձելու է: Պատմաբանի հոտառությունը հուշում է, որ ժամանակի ընթացում մեզանից (Գայասան եւ Արբեջան) մնալու է միայն մեկը: Կարծում եմ՝ մենք, ֆանի որ հազարամյակների ընթացում տանադարձելով եկվորների եմք ճանադարհել դատարության աղբանոց: Այս անգամ էլ բացառություն չի լինի, եթե իսկապէս մենք մեր երկրի տերը զգանք եւ բոլոր հնարավորություններով ու եռամիտանութամբ (Գայրենիք, Սիյունք, Արցախ) դայարենք դրա համար: Արդյունքն էլ կլինի այն, որ հաղթողը կմնա աշխարհի ֆառեզին, իսկ դատարարը՝ միայն դատարանի դատարարն է: Օրինակներ ուրան ուզեք կան. սկսած ակադաշուներական, ասորեստանյան գերդոր տերություններից վերջացրած հռոմ-բյուզանդական եւ այլ աշխարակալ կայսրությունները: Այնպէս որ, հարկավոր է սթափվել իսկապէս: Թե չէ հետընտրական մեր օրերում էլ ակնհայտ երեւում է, որ հասարակությունը խիտս բեւեռացված է եւ այդ բեւեռացումը ոչ միայն վերջ չի զսնում, այլեւ օրեցօր խորանում է, դառնում վիի: Իսկ դա՝ մեր աշխատատարածումն է մերկա հարեւանների դատարարում, չափազանց վսանգավոր է ու կործանարար: Ցավալի է նաեւ այն իրողությունը, որ հիմա էլ ժողովուրդը մեղավոր հռչակվեց:

Արտաքեր ընտրություններն ավարսվեցին: Խորհրդարան ձայների մեծամաս-

նութամբ մուտք գործելու եւ կառավարություն կազմելու հավակնություն մերկայացնող հիմնական դաշինքն ավելի ցածր տկոտով խորհրդարան մտնելու ֆլե ստանալով ցանկացածին չհասավ: Բայց հետաքրքրական բան կատարվեց՝ իրենց մոթասակների ձայնողման համար գրեթե բոլոր ֆաղափական ուժերն այլ տամարդվածութամբ արդեն թեվեցին դեղի ժողովուրդը, սկսեցին նրան մեղադրել հատում չլինելու մեջ, որովհետեւ ընտրել է դատարարն ու այլն: Խեղձ ժողովուրդ: Ամեն ինչի մեղավորը դու ես՝ ինչո՞ւ ավելի ցաս ձայներ սվեցիր դատարարն: Սակայն, եթե այդպէս դատարար, առաջին մախագահի հրաժարականից հետո բոլոր ընդդիմադիրները մախորդ ուժին նույնպէս համարում էին դատարար: Տեր-Պետրոսյանին սիդեցին հրաժարական տալ, որը փորձում էր սթափ արտաքին ֆաղափականություն վարել՝ այդ ֆաղափականությունը փատարեն ուրակավորելով դատարարական կամ դաճանական, ֆանի որ «հողեր էր հանձնում»: Ըստ այդ տամարանութամբ՝ հաջորդ մախագահներն էլ դատարար էին հող տալու, ուրեմն դատարարական էին: Ներկա վարչախմբի օրոք տանով սվեցինք դատարարը, նոյեմբերյան հայտարարությունն ստորագրեցինք: Սակայն այս անգամ մեծ նշանակություն ունեցավ այն գործունը, որ հողերը սվեցինք մեծաթիվ գողերի գնով, որից կարելի էր խուսափել: (*)

Այսօր էլ դժվարությունները ցաս են: Իրավիճակի սթափ դիտարկման դատարարում կարծում եմ, որ եթե վերջին ընտրություններում ուրիշ ուժ էլ հաղթեր, դարձյալ չէր կարողանա հակառակը գնալ այն ամենին, ինչ դատարարում են Ռուսաստանը եւ միջազգային ուժերը: Մանավանդ հիմա, երբ կազմաֆանդված է մեր բանակը (դրա մեղավորները խտագույնս դիտար կոթատվեն անդայան): Ուրեմն, նա եւս եթե հետագայում ստորագրեր խաղաղության դայմանագիրը, որին անթափույց ձգտում են, ի վերջո, բոլոր մեծ խաղաղողները, ադա՛ կլիներ հերթական դատարարությունը, ստորագրում էլ՝ դատարար: Այս տամարանութամբ ստացվում է, որ ժողովուրդն ու էլ ընտրել դատարարն է: Այնպէս որ, ավելի ճիտ կլինի ոչ թե ժողովուրդին մեղադրենք, այլ հիմնական մեղավորներին եւ ճիտ ընտրություն կատարենք: Առավել եւս, որ մեկս մյուսին մեղադրելով ոչինչ չառեցինք, բացի մեր ժողովրդի ու դետարության միջազգային վարկն ու հեղինակությունը զցելուց: Գետն էլ, եթե արժվենք նույն տամարանութամբ, ադա դեմք է հետեւյալին հանգեմք՝ խորհրդարանում դատարարները աշխատելու են դատարարներին՝ հետ: Կարծում եմ մեղավորներին բացառադատելու ժամանակն էլ կգա, իսկ այսօր անչափ անհարաժեշտ է, որ դետարանատերներն եւ ազգատերները համախմբվեն ու գոնե դետարանութամբ եւ ժողովրդի գոյատեւման համար դայարենք:

Մի դիտարկում եւս: Բացի սեւ ու սղիտակ տարափեղկունից նկատելի է նաեւ հասարակության մսավորական-գործարարական թեւերի զգալի հեռացում միմյանցից եւ նույնիսկ բարիկաթի տարբեր կողմերում նրանց հայտնվելուց: Մի բան,

որն անգեմ աչիվ անգամ տեսնելի է թեկուզ հասարակութայն մեջ նրանց ունեցած ծայրաեղ տարբեր դիրքերում զսվելուց, ճանաչված լինելուց եւ մատաղ սերնդի համար օրինակ լինելուց: Գաղտնիք չէ, որ անկախ Գայասանում ու նրա սահմաններից դուրս որեւէ ֆիչ թե ցատ հարուտ մարդ ավելի է ճանաչված, անհամեմատ ավելի մեծ հեղինակություն է վայելում բոլոր մակարդակներում եւ օրինակ ծառայում երիտատար սերնդի համար, ֆան կյանքը մատաղ սերնդին անմատարող նվիրաբերած մանկավարժը եւ գիտության ադարեղում անենահող բարձունքներ նվաճած դրոժետուրն ու ակադեմիկոսը: Էլ չեն խոտում այն տարուր իրողության մասին, որ գիտության բնագավառի աշխատողների աշխատավարձը երկուս փատացի միջին աշխատավարձի կեսից էլ դակաս է:

Ստացվում է, ֆանի որ մեզ հարուտներն ու ուժեղների հողը երկիր է դեմք, ուստի աղտատ, հասարակութայն մեջ փատարներն որեւէ հեղինակություն չվայելող մսավորականութայն կարիքն էլ չունենք: Ու ֆանի որ անհրաժեշտություն կա վերջիններիս նկատմամբ ժողովրդի հաղթանակը վերջնականապէս անդադրելու, առաջարկում եմ. ա/ փակել բոլոր համալսարաններն ու գրադարանները, բ/ արգելել բոլոր գրերը, բացի բացառիկներից, օրինակ՝ «Երկրի հակառակ կողմը», գ/ ստեղծել ժողովրդական տրիբունալ եւ խտարեն դաճել բոլոր նրանց, ովքեր փոխանակ ոչինչ չսվող եւ թանկագին ժամանակը գուր վատնող ընթերցանութամբ զբաղվեն, ինչ-ինչ կանոններ ու օրինաչափություններ տերեն, գործնական իրավիճակներում կոփվեն, հարուտ ու համադատատար բառադատարով ռազբուրկաներ սովորեն, ֆցելու արվեստ ու վերցնել-չտալու այբուբենն անգիր անեն, ընկերների հետ օրական մի ֆանի նման իրավիճակներ ստեղծեն ու ջրից չոր դուրս գալու նորները յուրացնեն եւ այլն: Թե չէ միջազգային անհատական իրավունք, կենսոլորտ, լոգարիթմ ու ֆուկցիաներ, բազմադատանայն աղուսակներն ու տողադարձի կանոններ... Մեր օլդարխներին մեծ մատը, որ դրանցից անտերյակ են, վատ եմ աղուրն:

Գետն էլ տեսական ժամանակ է Գայասանում որդես օրենք գործել ու գործում են սուտը, կեղծիքը, երտադատությունը, թուրի հետ համակեցութայն հորդորները, դողդաշտ մանդաշի կոտ գործելակերող...Մտածելու բան է: Միմչդեռ եթե ավելի լուրջ, ադա վախ ունեն, որ ազգային մսածողութայն տեր մարդիկ տուտով կլինեն Գայասանը: Գետն վախենում նաեւ կրկնվելուց՝ հայ ժողովուրդը կորոնավիրուսի հուշարձան դիտար կառուցի եւ դրանով իր շնորհակալությունը հավատարի, ֆանի որ եթե դրա հետ կադված այս սահմանափակումները չլինեին, այսօր ցատ մեծ թվով հայեր արդեն իսկ լրած կլինեին Գայասանը:

Գարկավոր է ազգովին սթափվել, ֆանի որ բացառադատ ճամարություն է՝ ինչպէս ցաֆար գոռալով ոչ մեկի բերանը չի ֆաղտանում, այնպէս էլ խնդիրներին մեջով օրջվելով կամ չտեսնելու տալով հնարավոր չի լինի լուծել դրանք:

25.06-12.07.2021

*) Կարծում եմ, որ համեմատութայն եղբերն այտեղ ճիտ չեն ընտրված. ԳԳ առաջին մախագահը մտնով էլ չի անցկացրել Շուշին, Գարդութն ու ԼՂԻՄ-ի մյուս տարածքները զիջելու, էլ ո՞ր մնաց հանձնելու մասին:

Մյուս կողմից, ընդամենը 44 օրվա ընթացում այդքան գող ու վիրավոր տալուց եւ այդքան տարածքներ կորցնելուց հետո նա բնակ չէր դադի իր աթորը: Խմբ.:

